DE HOFSTAD RODENRIJS

DOOR MR H. C. HAZEWINKEL

AAN de Schie, even benoorden de Doenkade en ten Zuiden van de tegenwoordige villa Nieuw Rodenrijs, heeft eeuwenlang de hofstad, later buitenplaats, Rodenrijs gestaan, die kort na 1830 is afgebroken en voor sloop verkocht en waarvan in de volgende bladzijden getracht wordt de lotgevallen te schetsen.

Op de kaart van het Hoogheemraadschap Schieland van mr Jan Stampioen uit het midden van de 17de eeuw, ziet men in de polder Schieveen aan de Schie bij een bebost vierkant de naam „Roderys" staan. Later verrees ten noorden van Rodenrijs de buitenplaats De Tempel, waaraan dr Kersbergen in het vorig Jaarboekje een leerzaam artikel gewijd heeft [1]).

Met dit „Roderys" is niet bedoeld de ambachtsheerlijkheid (Berkel en) Rodenrijs, maar de hofstad van die naam, die al in de 14de eeuw als zodanig voorkomt en waarvan het bestaan wellicht reeds tegen het eind van de 13de eeuw kan aangetoond worden.

Nu doen zich bij een bestudering van de geschiedenis van dit Rodenrijs moeilijkheden voor die verband houden met ingewikkelde leenverhoudingen, welke tot ongerijmde conclusies aanleiding zouden kunnen geven; moeilijkheden, die alleen kunnen worden opgelost door het aanvaarden van de op het eerste gezicht even ongerijmd lijkende veronderstelling, dat er in Overschie, op korte afstand van elkaar, twee huizen van die naam zijn geweest. De juistheid van deze hypothese drong zich gedurende het onderzoek echter met zoveel kracht op, dat het de moeite loonde om te trachten hiervoor bewijzen bijeen te brengen; en deze bewijzen werden bij een systematische bestudering der bronnen ook inderdaad gevonden. Eerst hierdoor werd het mogelijk een bevredigend relaas te geven van Rodenrijs' lotgevallen. Deze gelegenheid zal dan tevens worden benut door de geschiedenis van het andere Rodenrijs in ons verhaal te betrekken.

In een ruil van goederen tussen de graaf van Holland en de abt van Echternach uit 1156, goederen die o.m. gelegen

waren in de parochie van Schie [2]), komt onder de getuigen voor een zekere Daniel van Roderisa [3]) en nog eens weer figureert deze, eveneens onder de getuigen, bij een verdrag tussen graaf Floris III en de graaf van Vlaanderen uit het jaar 1168 [4]).

Eerst een eeuw later komt de naam opnieuw enige malen voor en wel in twee oorkonden uit het jaar 1266 en in het bekende charter over het onderhoud van de dijken in het land tussen Schie en Gouwe van 1281. In een der eerstbedoelde stukken wordt Alewinus van Roderise genoemd onder de parochianen van Schie [5]). Dezelfde Alewijn is ongetwijfeld bedoeld in een oorkonde van 11 December van dat jaar [6]), waarin hij als „miles" (ridder) gekwalificeerd wordt: samen met Arnestus de Wulfen erkent hij daarin het patronaatsrecht van de abt van Egmond over de door hen gestichte kerk te Berkel.

Inderdaad bezat hij samen met Van Wulven, anders geheten Van den Broke, het ambacht Berkel (dat ook onder de naam Rodenrijs voor komt) zoals blijkt uit het z.g. oude register van graaf Floris V, in een door mr S. Muller Hzn. verzorgde uitgave van het Historisch Genootschap [7]): „Dominus Alewinus de Roderise", heet het daar, „'t ambacht van Roderise, tusken die Lantscede (de landscheiding n.l. tussen Delfland en Schieland) ende de Striclede, ghedeilt mit haren Arst van den Broke".

Ook in het charter van 1281 [8]) komt het ambacht Berkel of Rodenrijs (hoewel niet onder een van deze beide namen) voor: „In officio domini Alewini de Roderisen (et) domini Arnesti de Wlven".

Heeft, kan men vragen, het geslacht Rodenrise zijn naam aan het ambacht gegeven, waaraan het zo nauw verbonden was, of heeft omgekeerd het ambacht zijn naam ontleend aan het geslacht? Moeilijk te beantwoorden vraag! Als topographische aanduiding komt Rodenrise het eerst voor in een oorkonde uit het midden van de 12de eeuw, waarbij de abt van Egmond aan het ziekenhuis aldaar enige inkomsten schenkt uit landerijen, waaronder tienden in Rodenrise [9]); in dezelfde tijd valt, zoals we zagen, de eerste vermelding van Daniel uit het geslacht Rodenrise.

In het meergenoemde register van graaf Floris wordt behalve heer Alewijn nog genoemd Daniel van Rodenrise, die als leen van de Grafelijkheid o.a. bezit „vier morghen in Scye ambochte bi sinen huus" [10]). Met dit huis is volgens Muller het huis Rodenrijs in de polder Schieveen bedoeld [11]). Daar de juistheid van deze opvatting zich aan critische beoordeling onttrekt is het wenselijk hier op een andere mogelijkheid te wijzen: In zijn werk „Overschie in den loop van tien eeuwen" vertelt de heer G. C. Helbers, dat in 1922 bij het weggraven van de „bult" op Schiewijk resten van bakstenen muren te voorschijn zijn gekomen, die vermoedelijk uit de 13de eeuw dateerden [12]). Nu is het bij het onderzoek naar Rodenrijs gebleken, dat het „andere" Rodenrijs dicht bij het dorp aan de Schie gelegen moet hebben (we komen hier straks op terug); het is daarom niet uitgesloten, dat de in 1922 gevonden funderingen van Daniel's huis afkomstig zijn.

Hoe het ook zij, na de vermelding in Floris' register zwijgen de bronnen over dit huis voorlopig. Wel worden de Rodenrise's in twee belangrijke oorkonden uit het begin van de 14de eeuw vermeld.

Op Dinsdag na St. Mattheusdag (25 September) 1302 verklaart Beatris Dircs dochter van Roederijse, echtgenote van Florys van der Doertoghe, dat Daniel van Roederijse, haar neef, van haar in leen houdt „sulcke lant als legget twysschen tlant datmen noemt Bilreslant ende twysschen tlant datmen noemt Smaelwerlant, van der halver Scye tot die lantsceydinghe toe". Dat leen zou niet versterven, zolang er wettige nakomelingen van Daniel in leven zouden zijn [13]).

Het Bilreslant kan ik niet thuisbrengen, maar van het Smaelweerlant kon vastgesteld worden, dat het in de polder Schieveen gelegen heeft: nog tegen het eind van de 17de eeuw wordt de „smalle weer" in het prothocol van Overschie genoemd [14]). Dit klopt trouwens met de aanduiding „van der halver Scye tot die lantsceydinghe toe" [15]), al is hier stellig niet het bij het huis Rodenrijs behorende land bedoeld, want de smalle weer lag veel noordelijker in Schieveen.

Beatris' echtgenoot, Floris van der Doertoghe, die in de oorkonde genoemd wordt, was een zoon van Floris van Brederode, die zich als eerste Van der Doertoghe noemde [16]).

De tweede oorkonde is die van 19 Mei 1314 [17]). Hierin doet graaf Jan van Henegouwen uitspraak in een twist tussen Ogier van Cralingen en Diederik Bokel, die o.a. loopt over de gestoelten van hun echtgenoten in de kerk van Overschie; hij beslist, dat de vrouw van Diederik voorrang zal hebben boven die van heer Ogier, hoewel deze ridder was en Diederik nog slechts knape, en wel, omdat heer Diederik een afstammeling is van de heren van Rodenrijs en deze „*aldoes van ouds voir ende boven gestaen*" hebben. Als pleister op deze wond zal de echtgenote van heer Ogier echter het recht krijgen, voor te gaan in het offeren, zolang heer Diederik de ridderslag nog niet ontvangen heeft. Maar, voegt de graaf er aan toe, „Diddericx wiff sal den pais voer nemen", d.w.z. dat zij bij het ontvangen van de vredeskus de voorrang zal hebben boven de vrouwe van Cralingen [18]).

De Roderises waren dus het voornaamste adellijke geslacht in de omgeving van Overschie tegen het einde van de 13de eeuw. We mogen aannemen, dat hun woning aan de Schie dienovereenkomstig uitgemunt zal hebben boven de sobere behuizingen van de boerenbevolking.

Al hebben zij in het begin van de 14de eeuw opgehouden tot de parochianen van Overschie te behoren, zij bleven nog in Overschie gegoed, zoals blijkt uit een vidimus uit het jaar 1392 van een oorkonde van 30 Augustus 1341 [19]). Willem van Duvenvoorde, heer van Oosterhout [20]), beleent daarin Daniel van Roderise (vermoedelijk een zoon van de Daniel van 1302) met 18 morgen land in Schieveen, te verheergewaden met een rode sperwer. Hoogstwaarschijnlijk is hier hetzelfde land bedoeld, waarvan sprake was in de oorkonde van 1302. Het komt nog eens voor in een afschrift van een charter van 1359 [21]), waarin Jan van Polanen, heer van der Leck, neef van de heer van Oosterhout, Kerstine, dochter van Daniel van Roderise, beleent met het goed, waarmee genoemde heer van Oosterhout indertijd Daniel beleend had en ten slotte ook nog in een arbitrale uitspraak van Bartholomeus van Raephorst, ridder, Aernt van Duvenvoorde en Dirck van Hodenpijl in een geschil tussen Gillis van Cralingen ener- en zijn vader, Willem van Cralingen en zijn drie broeders Dirck, Jan en Daniel (die zich Van Roderise noemde

naar zijn moeder, Kerstine van Zuydwijck, vrouwe van Roderise, de dochter van Daniel) anderzijds.

We lezen hierin o.a. „. . . Voert so sellen Dirc ende Daniel ende haere nacomelinghe quite houden ende scadeloes Gillys horen broder ende sijn nacomelinghe van allen heerwaerden, die staen ende horen toten goede, diemen hout van den heer van der Lecke ende van Dirc van Hodenpijl . . . ende van allen cost, die Gillys voirss. ende sijn nacomelinghe daerom doen als zij reysen om deze goede te versoeken an horen heer, daer mense of hout, die sellen Dirc ende Daniel of hoer nacomelinghe gelden alsoe dats Gillys vrij wesen sel van allen oncost . . ."

We vinden hier naast elkaar genoemd de van de Roderise's afkomstige lenen van de heer van der Leck (de 18 morgen in Schieveen) en van de Hodenpijl's (Rodenrijs c.a.).

De twist tussen Gillis en zijn vader en broeders was ontstaan na het overlijden van Vrouwe Kerstine en liep o.a. over de perceptiekosten van de in 1384 door Willem van Cralingen en zijn echtgenote aan hun zonen toegezegde leengoederen. Op 31 Mei van dat jaar hadden beide ouders hun goederen n.l. onder hun vier zonen verdeeld. In de voor Dirck bestemde oorkonde [22]) worden hem, met toestemming van zijn broer Gillis o.a. toebedeeld: „26 margen lants daer die achtien mergen lyen (leen) of zijn ende ick Kerstine te lyene houde van den heere van der Lecke, welck landt belegen heeft dat oostende die landtscheydinge ende dat westeynde die Scye. Ende noch 25 pont siaers comans ghelts, die Danyel van Roederise, onse soen, of sine nacomelinghe Dirc van Cralinghe zinen broeder of zine nacomelinghe jaerlix vytreyken sel vyt der hofstede tot Roderise, daer Danyel voorss. an ghegoed is . . ."

Daniel krijgt (er is een afzonderlijke akte van opgemaakt) [23]), eveneens met toestemming van Gillis, „die hofstede tot Rodenrijse mit allen den goeden, die ic Kerstyn voirss. te lyen houde van Dirck van Hoedenpijl, mijnen neve [24]) ende die hantveste daer off begrepen heeft ende met allen den eijghen goede dat daer an leijt ende met allen den mannen, die daer in goet off houden van (der) hofstede van Rodenrijse. Ende dese lyengoeden sal Danyel voirsz. ende zijnen

naecomelinghen te lyen houden van Gillys van Cralinghen sinen broeder voirsz. ende van sinen naecomelinghen in allen manieren also se Gillys voirss. houden sal van sinen heer, daer men dese goede off hout; ende dese goeden sijn al te samen tnegentich marghen lants luttel meer off min...".

Dit komt dus hierop neer, dat Gillis met Rodenrijs beleend zal worden (waarschijnlijk na het overlijden van zijn moeder, van wie het afkomstig is), maar dat hij er op zijn beurt zijn broeder Daniel weer mee belenen zal. Het oorspronkelijke stuk was namens Gillis bezegeld door Bartholomeus van Raephorst, ridder, zijn neef, Odzier van Cralingen, zijn oom (broeder van Willem) en Dirk van Hodenpijl, zijn neef.

Kerstine van Zuydwijck, vrouwe van Rodenrise, dochter van Daniel van Rodenrise, bezat dus Rodenrijs als leen van Dirc van Hodenpijl, evenals zij de 18 morgen in Schieveen als leen van de heer van der Leck bezat, en we mogen veilig aannemen, dat zij het goed op haar beurt van haar vader geërfd had, zoals dat van de 18 morgen kon aangetoond worden.

We maken nu een grote sprong: Johan van Hodenpijl, kleinzoon van deze Dirk, beleende op 10 November 1466 [25]) zijn neef Floris van Cralingen met de hofstede Rodenrijs en de daartoe behorende 100 morgen land, strekkende van de Schie tot aan de landscheiding en aan de zuidzijde belend door de „Stugge Zijdven", d.w.z. de toentertijd Stugge Zijdwinde genoemde Doenkade [26]).

Dertig jaar vroeger, op 12 April 1436, had Johan's neef, Dirk van Hodenpijl Aerntsz. (die geen heer van Hodenpijl was) „die woninge tot Rodenrijsen mit achtien margen lants luttel myn of meer, gelegen in den ambacht van Ouderscie" in leen ontvangen van Reynalt, heer van Brederode [27]). Hiermee nu is het andere Rodenrijs bedoeld, dat zoals uit latere akten blijkt, niet in de polder Schieveen, maar in de polder Zestienhoven lag en waarbij, ook nog in de 17de eeuw, de 18 morgen land behoorden.

Uit de beleningsakte blijkt voorts, dat „heer Dirc van Hodenpijl, des voorss. Dirck's oudevader (grootvader), die voorgenoemde wooninge ende de 18 mergen lants van onsen

voorvaderen (n.l. van die van heer Reynald) te houden plach". Grootvader Dirk bezat het ander Rodenrijs dus reeds als leen van Brederode, terwijl hij het bij de Doenkade gelegen Rodenrijs in leen uitgegeven had aan Kerstine van Zuydwijck.

Dirc van Hodenpijl stamde vermoedelijk in de vrouwelijke lijn van de Roderise's af. Een aanwijzing voor de juistheid van deze veronderstelling kan ontleend worden aan een vonnis van het Leenhof van Holland d.d. 19 Januari 1544 in het proces tussen Jkvr Catharina van Hodenpijl, weduwe van Lodewijk van den Binckhorst en de heer van Brederode, waarin de eiseresse stelde, dat het andere Rodenrijs, bestaande in „een halve saet lants mit noch twaelef mergen lants, gelegen in Schielandt, te saemen groot zijnde achttien mergen lants of daeromtrent", oorspronkelijk eigen goed van heer Claes van Rodenrise geweest was; deze had het opgedragen aan heer Dirk van Brederode, om het van hem weer in leen terug te krijgen; daarna zou het aan heer Dirk van Hodenpijl, ridder, gekomen zijn [28]).

We zullen nu eerst het spoor van het andere Rodenrijs volgen om daarna terug te keren tot het leen van Hodenpijl (Vgl. Bijlagen A en B).

Maar de leenregisters van Brederode vertonen een hiaat na de belening van Dirk van Hodenpijl Aerntsz. in 1436. De volgende daarin voorkomende belening met de hofstad Rodenrijs dagtekent eerst van 8 Maart 1541, toen ze op naam werd gesteld van Gheryt van Spaernwoude, baljuw van Brederode [29]). De heer van Brederode verrichtte hiermee een belening buiten de rechthebbende familie om, in de mening, dat het goed na het overlijden van Jan van Reimerswaal, zoon van Jacob van Reimerswaal en Jkvr Diedewaert van Hodenpijl, aan hem vervallen was. Het geslacht Hodenpijl was n.l. in 1501 in de mannelijke lijn uitgestorven door het overlijden van Joris, zoon van Arent van Hodenpijl en Cornelia Jan Ruichrock's dochter van de Werve; Jkvr Diedewaert was een zuster van Joris.

Er bleken echter nog rechthebbenden te bestaan, want bij vonnis van de Grote Raad van Mechelen werd het leen toegewezen aan Catharina van Barlaymont, geseijt Hodenpijl,

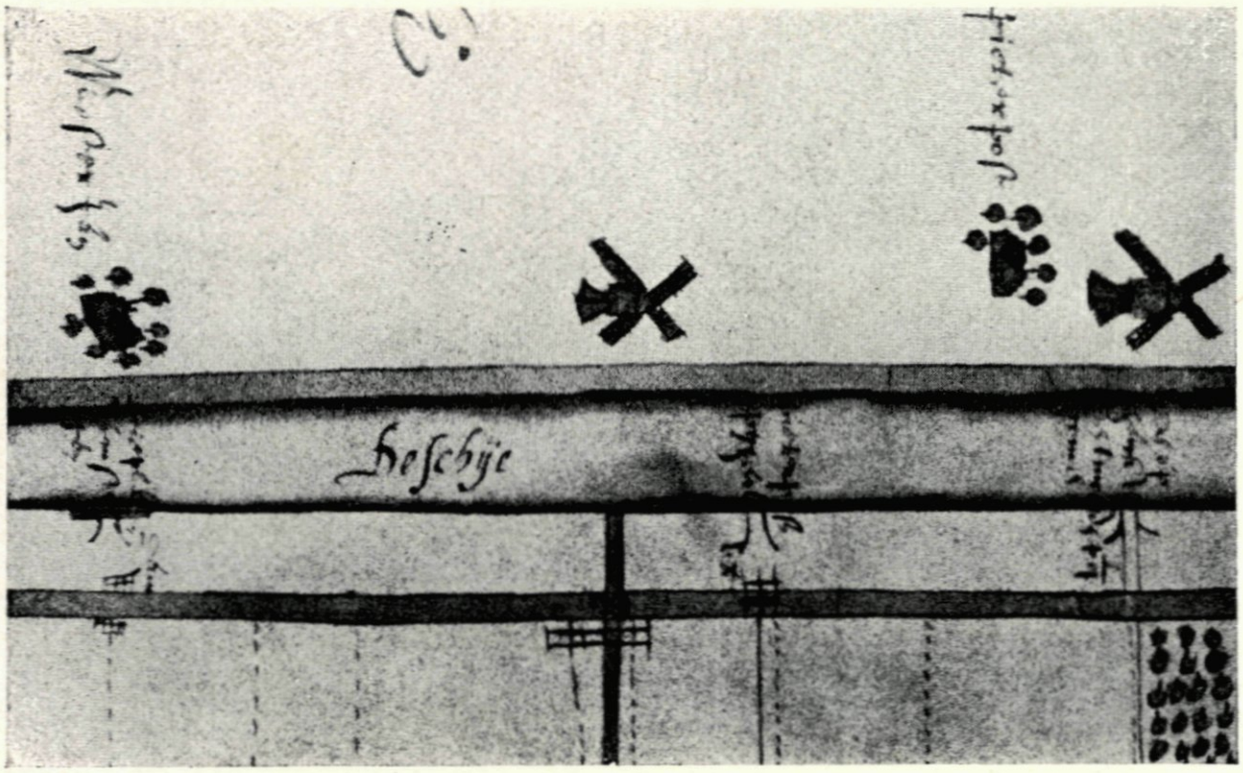

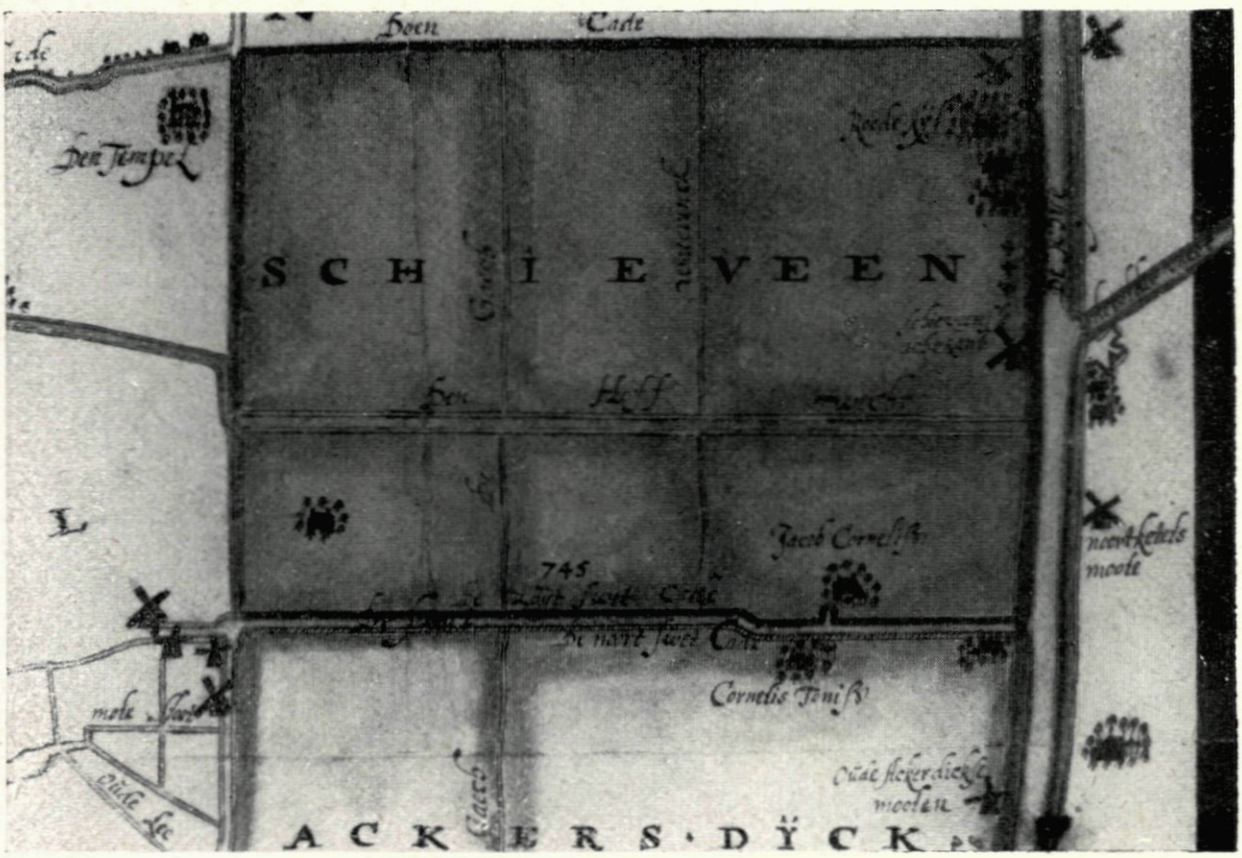

27. Fragment van een kaart van Coenraedt Olensz., landmeter van Delfland, uit het jaar 1546; de hoeve, waarbij „Meester Jan" staat, is Rodenrijs.
28. Fragment van de kaart van de landmeter Floris Jacobsz., ca. 1600 (archief Delfland, inv. No. 3179).

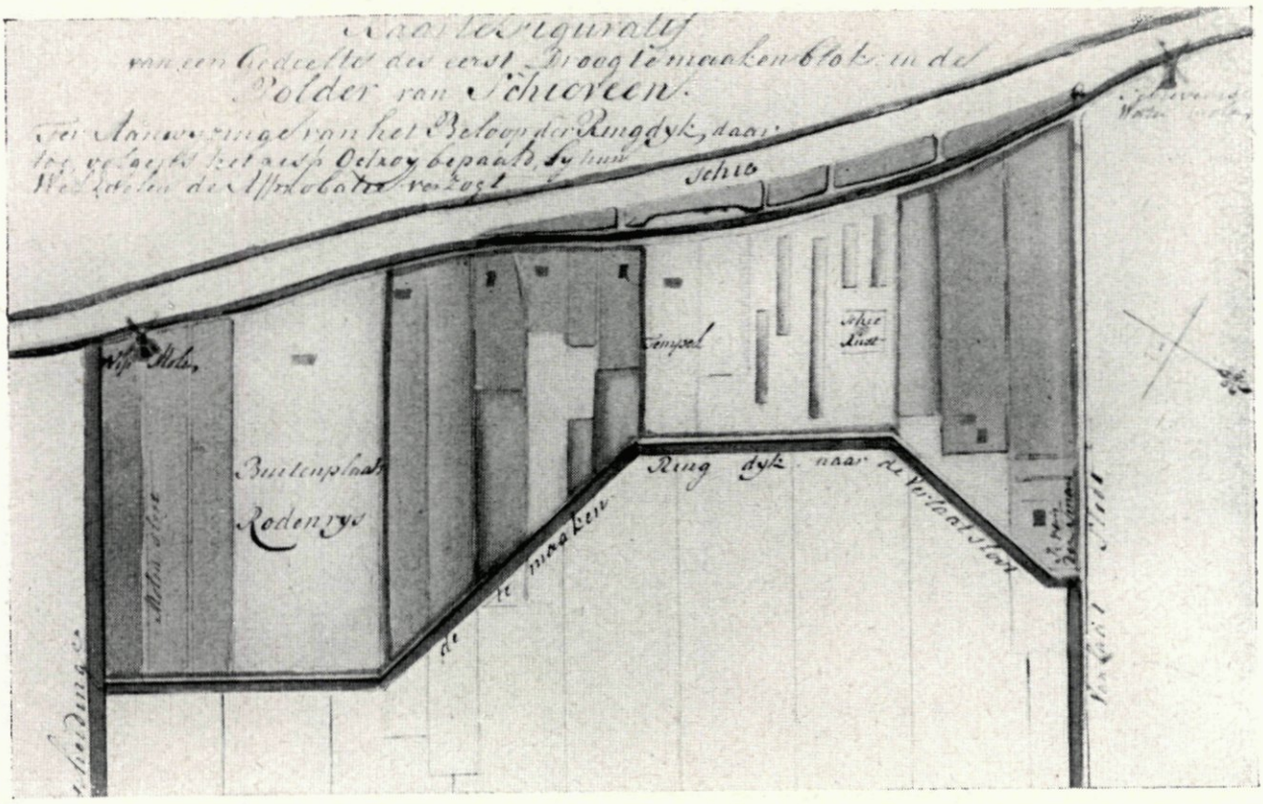

29. Kaartje van een deel der droog te leggen plassen in de polder Schieveen, ca. 1778 (archief Delfland, inv. No. 4773).

30. Het voormalig huis van Johan van Oldenbarnevelt aan het Lange Voorhout te 's-Gravenhage, met de beelden in de nissen bovenin de gevel. Naar een 18de eeuwse tekening in het Gemeente-archief van 's-Gravenhage.

weduwe van Lodewijk van den Binckhorst, die er de 12de December 1544 mee beleend werd [30]). Deze Catharina was een verre nicht van Joris van Hodenpijl en Jan van Reimerswaal.

In de volgende jaren (tot 1567) over welke de leenregisters van Brederode bewaard zijn gebleven, weerspiegelen ze de familietwisten in het geslacht van den Binckhorst [31]).

Catharina had uit haar huwelijk met Lodewijk n.l. een aantal kinderen, van wie Maria, gehuwd met Dominicus van Cralingen, achterkleinzoon van de bovengenoemde Floris van Cralingen, heer van Rodenrijs, Joost en Pieter in deze zaak een rol gespeeld hebben. Joost, door zijn vader onterfd, maakte desondanks aanspraak op de nalatenschap van zijn ouders, maar vond hierin zijn broeders en zusters tegenover zich. Terwijl Maria, na de overgifte door haar moeder, op 27 Augustus 1549 met de hofstede Rodenrijs beleend was [32]), zag hij kans, zich op zijn beurt er mee te laten belenen, nadat hun moeder was gestorven; zelf overleed hij echter voordat de voor hem bestemde verleibrief was bezegeld, waarop het leen vererfde op zijn dochter Johanna, die gehuwd was met Willem Snouckaert, ridder [33]).

Ook in de tweede generatie zette de twist zich voort: heer Willem Snouckaert stond n.l. tegenover Lodewijk van den Binckhorst, zoon van Pieter, waarbij het zonderlinge feit zich herhaalde, dat de heren van Brederode beide partijen met de hofstede Rodenrijs beleenden: op 22 Maart 1560 Lodewijk, na opdracht van zijn tante, Maria van den Binckhorst, echtgenote van Dominicus van Cralingen [34]) en op 16 December 1563 Willem Snouckaert van Schouwenberch, ridder, krachtens testament van zijn huisvrouw, Jkvr Johanna van den Binckhorst en van Hodenpijl [35]).

Hoewel het leenregister doorloopt tot 1567 en Willem Snouckaert op 20 Mei 1565 zonder wettige nakomelingen overleed, vermeldt het geen leenvolger. De aard van het leen bracht trouwens mee, dat het niet op zijn broeders kon vererven; de verleibrieven bevatten n.l. de bepaling, dat het moest overgaan „upten oudsten ende naesten wittelick uyten bloede van heeren Dirck van Hodenpijl, ridder, gedescen-

deert", zoals de Grote Raad van Mechelen in 1544 uitdrukkelijk had erkend.

Jhr Lodewijk van den Binckhorst, de na Snouckaert's dood overgebleven rechthebbende, was een voorman in de opstand tegen Spanje, zodat hij in 1568 door de Raad van Beroerte werd verbannen met verbeurdverklaring van zijn goederen, waaronder de hofstad Rodenrijs [36]). Uit de rekeningen blijkt tevens, dat Reyer Aertsz. als pachter van Rodenrijs door de Rekenkamer namens de Koning werd gecontinueerd en dat Lodewijk's oom, Dominicus van Cralingen, de uitkering, die hem uit de hofstad toekwam, mocht behouden.

Deze Reyer Aertsz. (Bus) is ons ook uit een andere bron bekend, n.l. uit de kohieren van de tiende penning van Overschie over de jaren 1543, 1553, 1556 en 1561 [37]).

In dat van 1543 komt de volgende post voor: „Item Reyer Aertsz Bus XVIII margen, gehuyert om XLVI kar. gulden X st.", die naar alle waarschijnlijkheid op Rodenrijs betrekking heeft. Met zekerheid blijkt dit uit het kohier van 1553. We lezen daarin op fol. XVII vo.: „Reyer Aertsz Bus... heeft gehuyrt van Doem. van Kralingen, woenende in den Haghe, zijn woeninghe van Roederijs mit achtyen margen lants ende geft s jaers te huyr facit... XC kar. gulden. Compt den Xen penninck... IX L."

Het kohier van 1556 heeft een regionale indeling. De hofstad Rodenrijs valt onder de 3de afdeling: „Ten derden die Polder van Sestienhooven met haere maergentaelen". Over Reyer Aertsz. komt hierin o.a. voor: „den selfden heeft noch gehuyrt van Domynicus van Cralingen, woenende in den Haech, die woeninge van Roedenrijse ende tlandt, groot wesende achthien margen ende geft sjaerlicx van huyr nae uytwijsende die huyrcedulle, facit ... LXXXX kar. gulden."

Ten slotte het kohier in 1561; ook hierin wordt Rodenrijs weer onder het hoofd: „Zestienhoven" genoemd. Op fol. XXIV lezen we: „Reyer Aretsz. Buss bruyckt van Loedewijck van der Binchaert, balliu tot Scravesande, XVIII margen wey-ofte hoeylant, beginnende vuyter Scie, streckende tot Reyer Bussen eygen lant, mit huys, geboemte daerop staende ende die woningh is genaemt Roederijesse ende gheft

sjaers voer den huyr XCVI kar. gulden, coemt den Xen penn... IX kar. gulden XII st.."

Mèt de schrijver van „Den Haag in de geuzentijd" kunnen we ons vermeien in de gedachte, dat Lodewijk van den Binckhorst „wanneer zijn belangen hem naar den Haag riepen (hij woonde op het slot Assumburg bij Beverwijk), „gelogeerd zal zijn geweest op de hofstede Rodenrijs, die hem toekwam als leen van Brederode" [38]).

Het afbreken van de leenregisters van Brederode in 1567 maakt het onderzoek naar de verdere geschiedenis van dit leen moeilijk, maar niet onmogelijk. Want in een van de registers van de Hollandse Leenkamer [39]) komt de volgende marginale aantekening voor: „De procureur-generaal iste jegenwoordige besitter". Deze mededeling wordt nader toegelicht door twee alfabetische klappers op de verloren gegane leenregisters in het Rijksarchief in Noord-Holland, waarin onder het hoofd: „Ouwerschie" vermeld staat: „No 85 de woninge Rodenrijs met 18 morgen lands naast de weer lants de Rauwe Weyde, den 27 April 1671 verleyt op Juffr. Johanna Elisabet Pieck van Tienhoven."

Nu is het zeer waarschijnlijk, dat deze Johanna een afstammelinge is van de procureur-generaal van ca. 1573, Cornelis van der Wolff. Deze was sedert 1565 secretaris van het Hof van Holland en van 1573–1574 (toen hij overleed) procureur-generaal. Hij was gehuwd met Barbara Willem Grijp 's dochter [40]).

Zijn dochter Elisabeth, geboren in 1549, was gehuwd met Jhr Willem van Dorp, schout van Delft en baljuw en dijkgraaf van Delfland, kolonel-commandant van het Noord Hollandse regiment, overleden bij het beleg van Steenwijk op 5 Juli 1592 [41]).

Vermoedelijk was Jhr Pieter van Dorp, commandant van Zalt Bommel en in 1608 benoemd tot luitenant-kolonel bij het Noord Hollandse regiment, een zoon van Willem. Hij was gehuwd met Cornelia Bacx, die in 1638 in Zalt Bommel overleed; hijzelf was daar in 1628 gestorven [42]).

In het prothocol van Overschie is op 18 Juli 1618 een hypothecaire akte ingeschreven [43]), waarbij Jhr Pieter van Dorp „zeeckere hoffstadt ende landen... genaempt Roderijs,

groot achthyen mergen landts, gelegen onder onsen ambachte in de polder Sestyenhoven, streckende met het westeynde uyt de Delffsche Schye ... belent aen de zuytzijde Melis Cornelisz...." verbindt „tot verseeckertheijt der administratie ende bewinde van Sr. Adriaen Bacx, wonende binnen Breda, dyen hij hebben sal als rentmeester van zijner Furstel. Gen. incomen der stadt en baronie van Breda...." Deze Bacx was vermoedelijk Van Dorp's zwager.

Melis Cornelisz. was eigenaar van $4^1/_2$ morgen land in Zestienhoven, „dicht aent dorp", zoals blijkt uit een andere in het Overschiese protocol ingeschreven akte van 21 December 1623, waarin gezegd wordt, dat dat land aan de noordzijde begrensd werd door het goed van Jhr Pieter van Dorp. Hierdoor weten we, dat het „andere" Rodenrijs even ten noorden van het dorp Overschie moet gelegen hebben.

Pieter's dochter Barbara was gehuwd met Jhr Gijsbert Pieck van Tienhoven, schepen van 's Hertogenbosch [44]). Uit dit huwelijk is Johanna Elisabeth Pieck van Tienhoven geboren, die bij haar huwelijk met Otto Walraven van Quadt van Landskroon in 1671 de heerlijkheid Vlierden en het huis Rodenrijs meebracht [45]).

Nu komt in het kohier van de 200ste penning van Delft en kwartier uit het jaar 1674/75 [46]) de volgende post voor: „Jhr Johan van Dorp weegens sijn agthien morgen landts geleegen in Sestienhoven." Dit wil echter niet zeggen, dat in 1674 weer een Van Dorp Rodenrijs bezat; het goed staat in het kohier door een verzuim van de klerk ten name van een der vroegere bezitters. Johan, vermoedelijk een zoon van Jhr Pieter van Dorp en oom van Johanna Elisabeth Pieck van Tienhoven, was evenals zijn vader commandant van Zalt Bommel. Zijn echtgenote was Cornelia de Viry, die in 1678 kinderloos te Zalt Bommel overleed [47]). Hij zal vóór zijn nicht Barbara met Rodenrijs beleend zijn geweest.

Johanna Elisabeth was de laatste vazal van Brederode. Door de dood van Wolfert van Brederode op 21 Juli 1679 is de heerlijkheid Brederode n.l. aan de Staten van Holland vervallen en uit niets blijkt, dat deze Elisabeth's opvolgers met Rodenrijs hebben beleend.

Of het huis Rodenrijs in deze tijd nog bestaan heeft, is

twijfelachtig: In de akte, waarbij mr Johan van der Horst als lasthebber van Anna Elisabeth Cornelia Quaet van Lantscroon en haar gemaal Johan Willem, vrijheer Quaet van Wikraet, heer van den grooten Bullesheym, Angern, Monheym en Vliedeven hun bezit onder Overschie in 1710 voor de som van f 8000 aan hun pachter, Frank Maertense van de Hoogh verkoopt, is van het huis geen sprake meer, alleen van de 18 morgen.

We keren nu tot het leen van Hodenpijl terug. (Vgl. Bijlage C).

Zoals we zagen was Floris van Cralingen in 1466 door Johan van Hodenpijl met Rodenrijs beleend. Floris moet omstreeks 1470 overleden zijn en in 1473 ging de heerlijkheid Hodenpijl door koop in handen van Jan van Swieten over. Dit laatste kan evenwel geen verandering gebracht hebben in de rechten, die de heren van Cralingen op Rodenrijs konden doen gelden. De rechten van de leenheer kwamen alleen tot uiting bij overgangen van het leen, in welke gevallen de nieuwe leenman verplicht was, op symbolische wijze de leenheerlijke rechten te erkennen, b.v. zoals bij het andere Rodenrijs het geval was, door het vereren van een rode sperwer.

Wie Floris als eigenaar van Rodenrijs opgevolgd is, staat niet geheel vast, omdat de genealogie van het geslacht Van Cralingen nog niet tot in alle details bekend is. De studie, die J. Craandijk indertijd aan dit geslacht gewijd heeft [48]) is onvolledig. Zo komen Jan en zijn zoon Daniel, welke laatste in 1514 Rodenrijs aan mr Jan van Utrecht verkocht, er niet in voor. Mr J. Belonje heeft evenwel een aanvulling op de genealogie van het geslacht gegeven [49]), waarmee weliswaar het laatste woord nog niet is gesproken, maar waarin toch een poging gedaan is deze beide Van Cralingen's in het familieverband thuis te brengen. Zo heeft hij aangetoond, dat Jan van Cralingen, Daniels' vader, een zoon of kleinzoon moet geweest zijn van Floris' neef Daniel, de broeder van Gillis [50]).

Daniel, zoon van Jan van Cralingen en Beatrijs van Rodenburch, was een verkwister, met wie het maatschappelijk snel bergafwaarts is gegaan. In 1509 liet zijn vrouw, Magdalena van Dorp, zich van hem scheiden „vermits dijn reukeloos

leven en dat hij haar kwalijk behandelde" en in 1535 had hij geen roerend of onroerend goed meer om zijn schulden te betalen.

In 1512 verkocht hij de heerlijkheid De Tempel, die hij in leen had van zijn neef Floris Gillisz. van Cralingen, aan mr Jan van Utrecht [51]); het jaar daarop, 24 Mei 1513 en nog eens op 25 April 1514 verkocht hij aan dezelfde mr Jan van Utrecht erfelijke renten van resp. 4 pond groot vlaams en 10 schellingen groot vlaams (iedere schelling gerekend tegen 6 stuiver) 's jaars, voor de regelmatige betaling waarvan hij zijn huis Rodenrijs als onderpand stelde [52]).

Zijn finantiële moeilijkheden schijnen evenwel van dien aard geweest te zijn, dat ook deze verplichting hem te bezwaarlijk was, want nog in 1514 [53]) zag hij zich genoodzaakt „die heerlickheijt ende hoffstede van Roodenrijs mit die leenmannen, vasallaige emde allen zijnen toebehoeren ende gevolge en de met vijf ende vijftich margen eygen lants daeromme ende aen, gelegen in den ban van Ouderscye" aan Van Utrecht te verkopen. De bepalingen van de koopakte zijn curieus, omdat mr Jan, Daniel in bescherming trachtte te nemen tegen zijn verkwistende natuur: hij beloofde Daniel en zijn moeder als betaling een in vier jaarlijkse termijnen uit te keren lijfrente van 200 pond hollandsch elk van 30 groten vlaamsch, waarvan 50 pond ten goede zou komen aan Beatrys van Rodenburch en de rest aan haar zoon, met dien verstande, dat bij vooroverlijden van Beatrys, Daniel de hele rente zou ontvangen en in het omgekeerde geval zijn moeder jaarlijks 100 pond. Daniel nam de verplichting op zich, deze rente, noch zijn andere bezittingen te verkopen, bezwaren of verpanden zonder speciale toestemming van zijn moeder op straffe van verbeurdverklaring daarvan ten haren behoeve.

Tegen het einde van zijn leven was deze lijfrente klaarblijkelijk Daniel's enige bron van inkomsten en in 1537 zag hij zich zelfs genoodzaakt een gedeelte daarvan te verkopen.

Over mr Jan van Utrecht heeft dr Kersbergen in het vorige Jaarboekje al het een en ander verteld. De lotgevallen van Rodenrijs en De Tempel bleven nu parallel lopen tot 1666, toen ze uiteengingen, doordat de voogden van Jhr

Adriaan van Naaltwijk, nagelaten zoon van Jhr Reynier van Naaltwijk (die een zoon was van Jhr Adriaan en Françoise van Oldenbarnevelt) de hofstad in het openbaar lieten verkopen.

De 26ste November 1528 kreeg mr Jan van Hoogheemraden van Delfland vergunning „de Schyewech voer zijne woeninghe ende bouhuys doer (te) graven ende een hoel daerinne (te) leggen, mits voert een vaert te schieten van de wech af tot an de werff van zijn voorn. woeninghe ende bouhuys", onder gehoudenheid die vaart op eigen kosten te doen bekaden en de molentocht langs de weg, „daer hij met zijn vaert dwarsch doer moet", aan weerszijden van de vaart af te dammen, en die achter zijn woning om te leiden [54]).

Toen mr Jan van Utrecht in 1554 overleden was, vererfde Rodenrijs op zijn zoon, mr Jacob van Utrecht en later op diens broeder Jan Roo van Utrecht. Uit de periode van Jan Roo is een huurcedul bewaard gebleven van het jaar 1589. Johan van Oldenbarnevelt verpacht dan als lasthebber van de oom van zijn vrouw, Maria van Utrecht [55]), de hofstede Rodenrijs met de daarbij behorende ca. 55 morgen land aan Lenert Huybrechtsz. [56]). De pachter neemt hierbij op zich „de landen van alle ongelden als margengelt, molengelt, sluysgelt ende nieuwe heemraidtskeuren van caden, wegen, wateringen ende generalijck alle ongelden vrij (te) houden, sonder yet aen de pacht te mogen corten, vuytgesondert dat bij placcate tot laste van de eygenaer worde gestelt". Hij zal uit de sloten zoveel turf mogen steken als hij tot „sijn eygen brandt" nodig heeft en meer niet, hij zal de mest van zijn beesten op het land moeten brengen en geen hooi, stro of mest mogen verkopen; hij zal de pacht niet voor het geheel of gedeeltelijk aan anderen mogen overdoen zonder uitdrukkelijke toestemming van de eigenaar; hij zal de landerijen als weiland moeten gebruiken en niet meer dan een kampje per jaar met haver mogen bezaaien; hij zal de *grachten* „rein ende claer" moeten houden. De eigenaar reserveert voor zich „soo lange ende soo dickmaels alst hem belieft het gebruyck van de hoochcamer mitte solder daerboven, ende een van de cleyne camertgens beneden met het kelderke in den kelder off te schieten, omme tot sijn geliefte te mogen gebruycken;

oock reserveert hij aen hem all tot boomgaert te mogen maecken, dat boomgaert is geweest int geheel ofte deel tot sijn geliefte mit de vruchten van dyen, dyes sullen de aertvruchten voor den bruycker wesen, vuytgesondert van alsulcke plaetse als men aenwijsen ende accorderen sal ende (de bruycker) sal den boomgaert moeten omme spitten; alle plantagie ende boomen, soo in de boomgaerden als opte werff reserveert insgelijcx de verhuyrder aen hem, omme daermede sijne geliefte te mogen doen." Verder moest Lenert jaarlijks de weg ophogen met 15 scheepsladingen buitendijkse klei en de bermen van die weg met rijshout beplanten; hij mocht de grote grachten om de werf en naast de naar de weg leidende dam niet bevissen „alsoo den verhuyerder het bevisschen selver aen hem behoudt tot sijn geliefte." En ten slotte was hij verplicht de eigenaar en zijn familie op zijn verzoek met paard en wagen te komen afhalen, als zij op Rodenrijs wilden logeren en het gezelschap op dezelfde wijze ook weer thuis te brengen. De pacht bestond in een geldsom van 22 karolus gulden, benevens twee vette lammeren, twee goede varkenshammen, twee grote kazen, van de beste soort die Lenert bereiden zou, vier goede volwassen kapoenen en 12 pond boter.

Wat dr Kersbergen vertelt over de overgang van De Tempel aan Reinier van Groenevelt, tweede zoon van de landsadvocaat, wiens vrouw immers een nicht van Jan Roo was, geldt ook voor Rodenrijs. Uit de van Van Oldenbarnevelt afkomstige papieren blijkt n.l., dat Ridderschap, Edelen en Steden van Holland op 18 Mei 1593 aan Reinier het recht verleenden zes paar broedende zwanen te houden bij zijn heerlijkheden De Tempel, de hofstad Groenevelt en de heerlijkheid Rodenrijs als een onversterfelijk erfleen; aangezien er blijkens het verlij aan Reinier's dochter Jacoba Françoise bij de Tempel twee paar broedende zwanen behoorden, zullen in 1593 aan elk van de drie bezittingen twee paar zwanen zijn toegevoegd.

Het is dus niet zo, dat Johan van Oldenbarnevelt zelf eigenaar van Rodenrijs is geweest, zoals sommige bescheiden uit zijn nalatenschap zouden doen vermoeden, waar ze spreken van „de woening van Roederijs toebehoerende mr Jan van

Barnevelt, wonende in den Haech", maar zijn zoon, wiens bezittingen hij geadministreerd heeft. Deze bescheiden betreffen het maken van een nieuwe heul met sluisdeuren aan de Delftweg, van een nieuw inrijhek en van een zolder op de woning.

Vermoedelijk heeft de Landsadvocaat het huis dus ten behoeve van zijn minderjarige zoon laten vergroten en verfraaien, zodat het een representabele behuizing werd, de naam van ridderhofstad waardig; ook de twee paar broedende zwanen, een adellijk prerogatief, wijzen in die richting.

De eigendomsoverdracht van Rodenrijs aan Reinier heeft plaats gehad op 24 Augustus 1592. Jan Roo verkocht toen niet alleen de hofstede met de 55 morgen land, maar bovendien nog 13 daaraan grenzende morgens, die hij in 1586 van Jan Cornelisz. van Bergen gekocht had. Johan van Oldenbarnevelt zou het beheer voor zijn zoon voeren en Jan Roo en zijn vrouw Anthonia Roelants behielden zich het vruchtgebruik van de verkochte landerijen voor; Reinier verplichtte zich om na hun overlijden aan zijn moeder, Maria van Utrecht, een lijfrente van 150 pond 's jaars uit te keren.

Dat Johan van Oldenbarnevelt kort na het sluiten van de koop begonnen is met een reorganisatie van de exploitatie van het Schieveense bezit blijkt ook nog uit een proces dat in de jaren vijftig van de 17de eeuw voor Hoogheemraden van Delfland is gevoerd tussen het polderbestuur van Schieveen en mr Pieter de Salengré als rentmeester en gemachtigde van de testamentaire voogden over de kinderen van Jhr Adriaen van Naeltwijck en Françoise van Oldenbarnevelt (Reinier's dochter). In dit proces legde de rentmeester diverse familiepapieren en getuigenverklaringen over, om aan te tonen, dat er in Reinier's jonge jaren boomgaarden rondom het huis aangelegd en iepenbomen geplant waren [57]).

Op 20 December 1656 (?) legde Adriaen Coornwinder, secretaris van Berkel, ten verzoeke van De Salengré een verklaring af, die hierop neerkwam: In het jaar 1656 had de rentmeester van de Van Naeltwijck's, die in Overschie en Berkel veel landbezit hadden, verschillende pachters en polderfunctionarissen op de hofstad Rodenrijs ontboden en onder hen Coornwinder. Toen hij over de Delftweg daarheen

reed, ontmoette hij Adriaen Pietersz., ambachtsbewaarder van Schieveen, die hem aanhield en vroeg of het waar was, dat de heer de Salangré dien dag op Rodenrijs was. Op Coornwinders bevestigend antwoord begon Adriaen te vertellen van een proces, dat het polderbestuur van Schieveen aan het voeren was tegen mej. Van der Meyden over de nieuwe aanplanting op haar hofstede, waarbij zij zich beriep op de hoge iepen langs de oprijlaan van Rodenrijs; hij verzocht Coornwinder daarom de rentmeester zo mogelijk te overreden, deze bomen ter wille van de gunstige afloop van dit proces te laten omhakken; was dit doel eenmaal bereikt, dan kon hij er weer jonge bomen voor in de plaats doen planten.

Met mej. Van der Meyden is bedoeld Maria van der Meyden, weduwe van Iman Imansz., raad in de Admiraliteit op de Maze wegens de provincie Zeeland. Zij had de tuin van haar woning „Schiezigt" (het latere Leeuwenhof) aan de Delftweg, even bezuiden de Doenkade, die de scheiding vormde van de polders Schieveen en Zestienhoven, en die haar moeder indertijd gekocht had van Leendert Huybrechtsz. Post, met appel- en perebomen laten beplanten. Hiertegen nu hadden de molenmeesters van de beide polders gemeend te moeten opkomen op grond van art. 162 van de keur van Schieland, die bepaalde, dat binnen een afstand van 100 roeden van de Schielandse watermolens geen beplanting van welke aard ook mocht worden aangebracht; een uitzondering werd alleen gemaakt voor de beplanting op de werven der woningen, „voor date van den troubles of oorloghe (n.l. de tachtigjarige oorlog) gheplant."

Nu stond aan de Schie bij de Doenkade de Schieveense wip-watermolen en de molenmeesters van de beide polders betoogden, dat de bomen van mej. Van der Meyden de wind onderschepten en eisten, op grond van art. 162, dat Maria die zou laten omhakken [58]).

Maria produceerde in het proces, dat voor Hoogheemraden van Schieland gevoerd werd, verschillende verklaringen van getuigen, die oud genoeg waren, om zich de vroegere toestand te kunnen herinneren, zo b.v. van Aryen Dircxz. Vogelaer te Overschie en Huibrecht Leendertsz. Post te Schie-

broek, resp. knecht en zoon van de vroegere eigenaar, die vertelden, dat indertijd ten noorden van Schiezigt bomen hadden gestaan, die zij hadden helpen omhakken en dat zij in plaats daarvan jonge bomen hadden helpen planten, die er ten tijde van het proces nog stonden, maar dat die oude bomen „veel grooter, ja wel eens zoo swaer zijn geweest als degene, die in der selver plaetse sijn geplant." Bovendien hadden aan de zuidzijde van Schiezigt vroeger hoge eiken en iepen gestaan, „soo swaer en groot, dat bijna een meulenas daervan soude konnen werden gemaeckt." [59])

Twee andere mannen, Ary Willemsz. Steenbacker, wonende aan de Coolsingel en Huych Cornelisz. Clootwijck, wonende aan de Oudedijk onder Kralingen, kwamen verklaren, dat Maria van hun diensten gebruik had gemaakt bij het omspitten van het land langs de Delftserijweg ten zuiden van Schiezigt, waarop zij haar boomgaard had doen planten en dat zij vóór de aanvang van hun werkzaamheden daar „hadden zien staen wassen menichte van boomen", die Ary zelf had helpen omhakken. Ook wist Ary nog te vertellen, dat hij, „als aengenomen hebbende het delven van de vijver op ofte int voorss. lant, int selven begrip van de vijver heeft gevonden groote menichten van wortelen ende struycken van groote ende swaere boomen, daeronder oock waeren, die sijluyden alse al los gegraeven waeren, noch met haer vijff à ses persoonen daer beswaerlijck conden uytcrijgen en welcke struycken ende wortelen oock niet diep waren leggende..." [60]).

Ambachtsbewaarders en gemene buren van Schieveen en Zestienhoven daarentegen kwamen kort daarop met een andere attestatie voor de dag [61]) en wel van Leendert Jacobsz de Raet en Huibrecht Bastiaensz., beide wonende te Overschie, die beweerden, dat de verklaring van Steenbacker en Clootwijck „teenemael versiert ende gants buyten de waerheyt" was. Volgens hen was er vóór het omspitten van de grond een tuintje geweest, niet groter dan 4 roeden, waarin slechts 3 à 4 kleine vruchtboompjes stonden; dit tuintje was later bij de nieuwe boomgaard getrokken. Ook was het onwaar, dat Ary het graven van de vijver had aangenomen, want hij, Leendert Jacobsz., was de enige aannemer geweest en Ary had hem met enige anderen alleen maar bij dit werk

geholpen. Dat de gevonden boomstronken slechts op geringe diepte gevonden waren, was helemaal bezijden de waarheid, „maer is warachtig dat sijluyden op de diepte van 5, 6 en 7 voet geheele boomen met wortelen daer hebben gevonden, die sij zoo veel haer doenlijk was hebben omgehackt ende daeruyt gehaelt, hebbende sij op de diepte van 8 voet, alsoe de voorss vijver niet dieper moest wesen, noch verscheijde boomen laten leggen, die sij alle onder malcander aldaer hebben gevonden, sulx dat sij oordelen, dat de voorss boomen in geen 600 jaren aldaer sijn geseth geworden, vertrouwende dat alle deselve al een geruymen tijt te voren aldaer hebben gestaen ende door een algemeene suntvloet sijn verdestrueert en om ver geraekt, twelcke te gelooflijcker is, omdat gelijk sij wel weten, in alle plaetsen ende slooten van de voorss Schieveense en Sestienhovense polders op de voorss diepte vele en verscheyde boomen werden gevonden, waervan sijluyden diversche hebben gesien ende zelfs daeruyt gehaelt..."

De strekking van dit betoog was natuurlijk, te bewijzen, dat de bomen niet vóór de opstand waren geplant, maar uit voorhistorische tijden stamden. Als hun verklaring juist is en in dit deel van Schieland inderdaad bomen op grote diepte aangetroffen zijn, is ze belangwekkend, omdat ze een bewijs te meer is dat uitgestrekte wouden langs de benedenloop van onze grote rivieren in de eerste eeuwen van onze jaartelling of daarvóór bestaan hebben.

Het proces schijnt niet erg populair geweest te zijn bij de ingelanden van Zestienhoven, want in December 1663 legden verschillende van hen ten behoeve van Maria van der Meijden de verklaring af, dat de nieuwe boomgaarden en de opgaande bomen rondom haar huis „de gemeene poldermoolen int malen int minste geen schade ofte beletsel doen, waerdoor deselve molen int uytmalen van het polders binnenwater eenichsints can verhindert werden" en ‚dat het proces, twelck de molenmeesters van de voorn. polder jegens de requirante diesaengaende voor de Ed.Heere Dijckgraeff en Hoogheemraden hebben geintenteert,... is begost jegens haeren wil en danck, jae jegens expresse protestatie van diesaengaende geen costen te willen dragen." [62])

Eerst op 20 Juni 1668 vond het proces een eind door een uitspraak van arbiters, krachtens welke Maria de boomgaard zou behouden, zoals die toen lag, mits zij binnen de 100 roeden van de molen tegen de keur van Schieland geen opgaande bomen zou planten en de bestaande peren- en appelbomen niet hoger zou laten opgroeien dan „ter hoogte van een ordinaris kersseboom", maar zij moest aan molenmeesters en gemene buren van Zestienhoven een som van f 295 uitkeren. Over Schieveen wordt in dit verband niet gerept.

Toen het bestuur van deze polder vernomen had, dat mr Pieter de Salengré volstrekt afwijzend stond tegenover de suggestie om de eiken en iepen langs de oprijlaan van Rodenrijs om te laten hakken, begon het een proces tegen hem voor dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, waaronder Schieveen ressorteerde [63]).

In zijn rekest aan het hoge college geeft het in 1658 te kennen, dat de kinderen van Jhr Adriaen van Naeltwijck binnen een afstand van 50 roeden van de Schieveense wipwatermolen een woning hebben liggen, die rondom heel dicht beplant is met opgaande iepen, elzen en vruchtbomen, zulks in strijd met art. 206 van de Delflandse keur, „alsoo de voorss. mole daerdoor niet alleen grootelijcks wert beleth naer behooren te malen ende het water te losen, maer oock door de voorss. boomen verscheijdemael merckelijcke schade aen deselve in het malen is geschiet." Verder strekte zijn verzoek om een bevel uit te lokken van dijkgraaf en hoogheemraden om de bomen om te hakken met verbod om er andere voor in de plaats te planten, tenzij de tegenpartij overeenkomstig genoemd artikel kon bewijzen, dat er bomen gestaan hadden vóór het jaar 1572 of dat er bij het oprichten van de molen dienaangaande een regeling was getroffen.

Het desbetreffende artikel van Delfland's keur luidde: „Ende en sal niemandt van nu voortaen boomen op 50 roeden na de water-molens in Delflandt staende moghen planten ende de boomen, die staende de troublen op 50 roeden na dselve molens geplant sijn, sullen tot den gront toe afgehouwen werden ende alle boomen, die staende de troublen ghesteecken sijn ende noch gesteecken sullen werden t'eijnde d'voorschreve 50 roeden binnen noch andere 50 roeden, sullen af-

gecnot werden tot op 5 voeten na d'aerde ende dit al op een boete van thien gulden ende daerenboven dselve boomen tot haren costen afgehouden te werden, *ten ware gelijcke boomen vóór den jare* 1572 *daer ghestaen hadden* ofte dat in't stellen van de molens anders ware geaccordeert."

In de deductie door of namens mr Pieter de Salengré hiertegenover opgesteld en bij het Hoogheemraadschap ingediend, wordt betoogd, zoals Maria van der Meijden t.a. van de bomen op hààr buitenplaats had gedaan, maar nu met meer recht (want Schiezigt was van veel jongere datum dan Rodenrijs), dat de bomen er al geweest waren, lang vóór de wip-watermolen opgericht was en dat die molen gebouwd was op grond, die de heer van Naeltwijck in 1644 aan het polderbestuur in erfpacht had gegeven. „Ende," gaat ze voort, „tgeene te noteren is, soo is de gemelte hoofstede van alle oude tijden en is noch een ridderlijcke hoofstede, dewelcke buyten alle twijffel hondert jaren heeft gestaen, dienvolgende veel ouder is als de watermolen, die op de gront van deselve gestelt ende sulcx nae gecomen is."

Om te bewijzen, dat er rondom de hofstad vóór 1572 bomen hebben gestaan, wist mr de Salengré een copie over te leggen van een kaart, die Coenraet Olensz., gezworen landmeter van Delfland, in 1546 ten verzoeke van mr Jan van Utrecht had gemaakt. Na Jan van Utrecht's overlijden had zijn zoon Jacob de hofstede met 11 morgen land van de gezamenlijke erfgenamen gehuurd; het complex werd in de huurcedul omschreven als „huys, bargen, *boemten en boemgaerden* daerop staende."

Nog een andere aantekening had mr de Salangré weten op te diepen uit een registertje van Jacob van Utrecht, n.l.: „Liedewij Joris tot Ouderschie is mij schuldich van mijnen *boemgaert* tot Ouderschie, die zij die somer van Ao 55 van mij gehuert heeft .. f 28.—"

Ten slotte legde hij nog een verklaring over van Jan Jansse Roodenrijs te Overschie, oud 50 jaar, die zich nog wist te herinneren, dat in zijn prille jeugd op de laan van de hofstad iepen hadden gestaan, die door zijn vader en zijn oom Vechter Heusten, die beide indertijd op Rodenrijs woonden, waren omgehakt, uitgezonderd twee bomen voor aan het hek van

die laan, waarvan er een in 1658 nog stond, en dat beiden, nadat de laan was opgehoogd, er de tegenwoordige bomen hadden geplant [64]).

In hun dupliek beweerden molenmeesters en kroosheemraden, dat de tegenpartij er niet in geslaagd was te bewijzen, dat er bomen hadden gestaan vóórdat de molen was gebouwd, noch dat er vóór 1572 bomen hadden gestaan. Wat het eerste punt betrof, was zij wel voor de dag gekomen met de akte van 1644, waarbij het stuk grond, waarop de molen nu staat in erfpacht aan het polderbestuur was gegeven, maar hieruit volgde nog niet, dat de bomen er vóór de molen zijn geweest; want het land was niet gebruikt om er een molen op te zetten, die er van te voren niet was, maar „tot meerder commoditeijt van de molen, die daer albereets was of om tot meerder accommodatie van de polder de oude molen op het aengecofte lant te versetten." Er wordt immers uitdrukkelijk geconstateerd, dat het stukje land „is afgegraven ende aen des polders wipmolewerff verheelt (verbonden)!"

Heeft de tegenpartij dan bewezen, dat er vóór 1572 bomen hebben gestaan? Het tegendeel blijkt uit het getuigenis van „degelijcke en irreprochable luyden, die goede geheuchnis sijn hebbende, dat alle, immers het meerdendeel van de boomen aldaer sijn geset of geplant geworden."

Zo verklaren Ary Jorisz., oud 81 jaar en Jacob Cornelisz., beenhakker, oud 72 jaar, beide woonachtig te Overschie, dat op de laan van Barnevelt's woning indertijd geen iepen of andere bomen hebben gestaan. De eerste is oud genoeg om zich nog te kunnen herinneren, dat de oprijlaan voor het eerst met bomen is beplant. Ook hebben er geen vrucht- of andere bomen rondom de woning gestaan, maar wel is de grond om de woning, die indertijd heel laag was, met bagger en andere specie opgehoogd en toen, d.w.z. omstreeks het jaar 1598 met vruchtbomen beplant, terwijl de elssingels rondom de boomgaard het jaar daarop zijn aangelegd, zonder dat deze er van te voren zijn geweest. Ook hebben zij nog een „grasman" gekend, „die doen ter tijt de gront, daerin de voorss. boomgaerden en andere boomen althans staende sijn, quam te gebruycken en met gras bewassen en tselve liet mayen ende alsdan ginck vercoopen."

Neen, het polderbestuur stond z.i. sterk in zijn op art. 206 gegronde eis, temeer omdat uit een verklaring van de molenaar van de wipwatermolen, Huibert Bastiaensz. den Olikert, duidelijk bleek, hoe grote hindernis de hoge bomen voor het malen vormden. Huibert was n.l in de maand Mei van 1656 vaak aangesproken door Dirck Pouwelsz., bouwman op Rodenrijs, over de overlast, die deze van het hoge water had, maar, zoo verklaarde hij, „vermits de wint doen ter tijt uyt den noorden was waijende ende eenige dagen aen malcander alsoo bleef staen, soo heb ick door de hooge opgaende ypeboomen, die op de laen van Rooderijs ten noorden van de molen sijn staende, teenemael belet sijnde, geensints connen malen ofte tseijl gaen, maer eijndelijck door het menichvuldich clagen ende aenhouden van Dirck Pouwelsz. genootsaeckt sijnde te malen, niet jegenstaende de wint uyt den noorden ende sulcx over de voorss. boomen was waijende, soo heb ick gezien, alhoewel het hart genoech was waijende, dat de voorss. molen somwijlen qualijck wilde omgaen ende weder een weinich daerna met de selve wint die over de voorss. boomen quam vallen, soodanig quam te loopen en om te gaen, dat ick met de vangh dselve niet connende houden, den róóck niet alleen, maer selfs den brant boven in de voorss. molen is gecomen."

Ook van de zijde van mr de Salengré bereikten het polderbestuur klachten over het niet op voldoende laag peil malen. Molenmeesters en kroosheemraden voerden hiertegen aan, dat het zomerpeil in de polder jarenlang gelijk was gebleven en dat de meeste en grootste ingelanden, zoals Maerten Dircxz., die er ca. 55 morgen land bezat, waaronder de laagst gelegen landerijen in de polder, „met het tegenwoordige peijl genouchsaem gedient" waren. Zelfs Jan Jansz. Jongejan, die gedurende 49 jaren op Rodenrijs gewoond had, had nooit over het peil geklaagd. De klachten kwamen uitsluitend uit de koker van de tegenpartij, die „haer inbeelden eenigen geimagineerden intrest daer door te lijden, als dewelcke het niet te doen en is, omme haer lant des te beter te mogen hoyen ofte beweijden, maer alleenlijck omme haer uytgedolve landt, dat heel laeg is leggende, des te bequamer te mogen turven

en uytbaggeren... dewijle sij niet op het gemeene beste en voordeel vande polder het ooch hebben, maer alleenlijck haer eijgen en particulier voordeel sijn soeckende."

Mocht Delfland desondanks bevelen, het peil lager te stellen, dan zouden de gevolgen daarvan catastrophaal zijn, omdat de wateren en tochtsloten veel dieper zouden moeten worden gemaakt, zodat de Zwetkade, „als van een lichte en opdrijvende gront sijnde", niet sterk genoeg zou blijken om het Zwetwater uit de polder te weren.

Het polderbestuur was ervan overtuigd, dat het peil laag genoeg was om het land droog te houden, maar als die van Rodenrijs reden tot klagen hadden, dan lag dat alleen maar aan de hoge bomen, waarvan er sommige op een afstand van minder dan 40 roeden van de molen stonden, waardoor die „in het malen soo grootelijcx wert verhindert, dat sij beswaerlijck het water tot het ordinaris peijl can brengen."

Dijkgraaf en Hoogheemraden wogen het pro en contra tegen elkaar af en, van oordeel, dat mr de Salangre sterk stond in zijn beroep op het slot van artikel 206 van Delfland's keur, ontzegden zij in hun uitspraak van 6 November 1659 molenmeesters en kroosheemraden hun eis.

Resumerend wat over Rodenrijs uit de 16de eeuw aan het licht is gebracht, mogen we dus met waarschijnlijkheid aannemen, dat Johan van Oldenbarnevelt het huis tegen het einde van die eeuw ten behoeve van zijn zoon Reinier weer het aanzien van een ridderhofstad heeft gegeven, dat het eens ongetwijfeld had gehad. Het is misschien niet te veel van ons voorstellingsvermogen gevergd, te vermoeden, dat het huis in de loop van de woelige 15de eeuw, toen het platteland van Zuid Holland geteisterd werd door de Hoekse en Kabeljauwse twisten (de periode van Jacoba van Beieren in de jaren twintig en de Jonker Fransenoorlog in 1488/89) geplunderd en platgebrand is en plaats heeft moeten maken voor een boerenwoning, waarvan de naam en de grachten alleen aan de vroegere grootheid herinnerden.

Willem van der Sluys vertelt in zijn Verhaal van de Jonker Fransenoorlog [65]) niets over een dergelijk feit, hoewel hij Rodenrijs wel noemt. Deze passage luidt als volgt: „De heer

Frans van Brederode, verstaen hebbende, dat de capiteynen heer Joris ende Lepeltack nae Delft soude gevoert werden den toekomende dagh, soo heeft hij sijn capiteynen verclaert, dat het nootsaeckelijck was, datmen alle gelegentheijt moest aenwenden om deze gevangenen capiteynen te ontsetten, hetwelcke bij alle seer aengenaem wiert aengenomen ende elck toonden hem even vrijwilligh ende sijn op den 15 February in de morgenstondt, wel met 700 mannen, heel stylle, getogen door de venen op Roodenrijs, waer dat sij met haer volck in stilte na de stede van Delft sijn getogen langhs de Schyekant." Na de expeditie keerden de soldaten met 24 gevangenen langs Rodenrijs naar Rotterdam terug.

Op de beide bij dit artikel gereproduceerde kaarten uit de 16de eeuw is Rodenrijs duidelijk te zien; op die van Coenraedt Olenssz. is het de boerderij, waarbij „Meester Jan" staat (n.l. mr Jan van Utrecht).

In het begin van het jaar 1666 werd de „heerlijke hofstad" Rodenrijs in den Haag publiek verkocht. Paulus Timmers Jr., toentertijd schepen, later burgemeester van Rotterdam, was onder de gegadigden en verleende op 24 Januari van dat jaar een procuratie op notaris Philips Basteels, om er een bod op te gaan doen, met een bedrag van f 20500,— als limiet. De bezitting wordt in de akte omschreven als „huysinge, schuyr, berch, boomgaerden, vijvers ende plantagien daerop staende mitsgaders de leenlanden, daeraen gelegen, groot 22 mergen een hont en 66 roeden." [66])

Maar niet hij werd de gelukkige eigenaar, maar een andere Rotterdammer, Pieter van Lodenstein, secretaris van de Admiraliteit op de Maze. En hij werd er op 19 Februari 1666 prompt mee beleend door Jhr Aelbrecht van Loo, ambachtsheer van Hodenpijl. In de akte, die geïnsereerd is in het prothocol van Overschie [67]), wordt nog verteld, dat Jhr Adriaen van Naeltwijck, nagelaten kind van Jhr Reinier van Naeltwijck, er op 1 Mei 1660 mee beleend was geweest; vermoedelijk ook door Jhr van Loo, in wiens familie de heerlijkheid Hodenpijl sinds 1577 was.

Een nog vroegere belening wordt vermeld in de Conditiën en Voorwaarden, waarop mr Pieter de Sallengré, optredende

namens de kinderen van Jacoba Françoise Van Oldenbarnevelt en Jhr Adriaan van Naeltwijck, in 1661 een gedeelte van de bij Rodenrijs behorende 100 morgen land, die door de heer van Hodenpijl geallodialiseerd waren, in openbare veiling bracht [68]). Deze belening had plaats gehad door Jhr Arent van Loo op 4 Augustus 1646 ten behoeve van de gezamenlijke kinderen van Jacoba Françoise: Anna Maria, Johan, Reinier en Adriana Catharina (Jacoba Françoise was in 1644 overleden). Reinier wordt in deze Conditiën en Voorwaarden „besitter van de ridderlijcke hoffstadt Roderijs" genoemd [69]).

Aangezien de leenregisters van Hodenpijl uit de 16de en de eerste drie kwartalen van de 17de eeuw ontbreken, is het niet meer mogelijk om de beleningsakten uit die periode te achterhalen. Maar het lijkt alleszins aanvaardbaar om aan te nemen, dat de opvolgende eigenaars, sedert mr Jan van Utrecht de hofstad in 1514 kocht, er door de heren van Hodenpijl mee beleend geweest zijn.

De opvolgers van Pieter van Lodenstein als eigenaars van Rodenrijs zijn in de leenregisters van Hodenpijl en gedeeltelijk ook in de Overschiese prothocollen (registers van opdrachten van onroerend goed) terug te vinden.

Op 24 Juli 1679 werd Johan van den Heuvel er mee beleend na opdracht door de testamentaire voogden over Petronella Adriana Manson, dochter van Adriana van Lodenstein en Brime (of Brienne) Manson, burgemeester van Gorinchem, gecommitteerde raad wegens Holland en raad in de Admiraliteit van de Maze van wege de stad Gorinchem. Op 15 Juli 1704 Van den Heuvel's weduwe, Maria van der Laanen; op 15 Juli 1722 haar neef Vincent Paets, krachtens donatie inter vivos; op 4 Maart 1726 werd Paets op zijn verzoek toegestaan, het leen te splitsen; in 1727 verkocht hij het huis met 10 morgen land aan Hugo du Bois, lid van de Rotterdamse Vroedschap (belening op 23 Mei); op 19 October 1741 werd diens zoon, mr Abraham Adriaen er mee beleend; op 26 April 1775 mr Willem, graaf van Hogendorp, heer van Molenaarsgraaf, Giessen en Steenhuizen, oud schepen en raad der stad Vlissingen en gecommitteerde in de Admiraliteit van de Maze, die gehuwd was met Geertruyd Adriana du

Bois, enig kind van mr Abraham Adriaen; op 14 Mei 1800 werd Rodenrijs door de executeurs-testamentair van Willem van Hogendorp verkocht aan Frederik Pieter Bicker Caarten, koopman te Rotterdam voor een som van f 20731.— [70]).

Het complex wordt in de koopakte omschreven als bestaande in „een heerenhuys, steene coepel, tuynmanshuys, Oranjehuys, twee paardenstallen, koetshuys met daarboven zijnde hooy-, stroo- en haverzolders, verscheyde bosschen, verschillende watervallen en sprengen, vischrijke vijvers, beeken, tempels, wooningen en verdere getimmerten, boomgaarden, moestuinen, stook- en trekkassen, ananasbak en de kistingen tot de broejing behorende, strekkende van de Delftsche Schie tot achter aan de ringvaart, groot 10 morgen, benevens nog drie morgen, daarbij gelegen." Met die ringvaart is bedoeld de vaart langs de dijk, die in 1790 was gelegd ten behoeve van de droogmaking van uitgeveende plassen in Schieveen, zoals uit de hierbij gereproduceerde kaart te zien is [71]).

Willem van Hogendorp is de man geweest, die de hofstede tot een buitenplaats heeft laten verbouwen. De Nederlandsche Stad- en Dorpbeschrijver (1793) zegt hierover het volgende: „Op hetzelve staat een sedert weinige jaaren merendeels vernieuwde, fraaije huizinge, behoorende thans aan den Hooggeboren Heer Grave van Hogendorp, Raad ter Admiraliteit te Rotterdam wegens Zeeland."

Het uitvoerigst zijn we ingelicht over Rodenrijs onder zijn laatste bewoner, de heer Jan Nolet Sr. uit Schiedam.

In de vragenrubriek van de eerste aflevering van de eerste jaargang van De Navorscher (1851) vertelt iemand die zich Vraagal noemt, dat hij inzage had gekregen van een brief uit de papieren van de familie Van Oldenbarnevelt, gezegd Witte Tullingh, door Johan Woordhouder aan een van de leden van die familie gericht en geschreven uit Rotterdam op 19 Juni 1793. Woordhouder vroeg hierin inlichtingen omtrent de authenticiteit van de volgende anecdote:

„'s Lands geweze Advocaat Johan van Oldenbarnevelt zoude in zijne jeugd geweest zijn in Italië en zoude, met nog twee personen, zijne Horoscoop hebben doen ligten bij een waarzegger of waarzegster, die zoude gezegd hebben, dat

hun lot te akelig was om hun 't van yder van drieën in 't byzonder te melden, doch, dat één, en dat wel binnenkort, een geweldige dood zoude sterven; een van schatrijk doodarm worden; de derde zoude staatsman worden en zijn hoofd op 't schavot verliezen, doch alvorens gewaarschuwt worden door 't breeken van den spiegel in handen van 't beeld der Voorzigtigheijd voor de gevel van zijn huis staande.

„Een dier drie personen zoude schielijk op een verraderlijke wijze zijn omgekomen. Na verloop van 20 of 30 jaren zoude de tweede onbekende bij J. van Oldenbarnevelt zijn gekomen en gemeld hebben, dat mede ten zijnen opzigte de voorzegging vervult was en dezelve gewaarschuwt hebben op zijn hoede te zijn.

„Kortentijd daarna zoude de spiegel uit de hand van het voorss. beeld gebroken op de stoep gevonden en daarop het bekende lot van Oldenbarnevelt gevolgd zijn. Dat beeld heeft zonder spiegel met nog een ander, verbeeldende de Standvastigheid of Sterkte tot voorleden jaar voor de gevel van het voorss. huis, laatst het hotel van de Ambassadeur van Rusland, in 't Voorhout in 's Hage gestaan en is, na het afbreeken van die gevel, gekomen in handen van den Heer W. Grave van Hogendorp, tegenwoordigen eigenaar van de Hofstad Rodenrijs, weleer aan voorss. J. van Oldenbarnevelt hebbende toebehoord en met het voorss. andere beeld thans op voorss. Hofstad geplaatst..."

Vraagal, die evenals Woordhouder 60 jaar tevoren, gaarne opheldering over dit geval wilde hebben, zag zijn vraag in de Navorscher niet beantwoord. Maar professor J. L. Kesteloot, hoogleraar te Gent en schoonzoon van de heer Jan Nolet Sr. wist over de spiegelbreuk het volgende te vertellen in het tijdschrift Drenthina [72]):

„Het is algemeen bekend, dat het doodvonnis van den grooten Pensionaris insgelijks de slooping zijner wooning inhield; minder is het misschien geweten, dat twee steenen beelden, van meer dan levensgrootte, aan den ingang van dit hotel geplaatst, niet vernietigd zijn, maar ten verzoeke van 's overleden vrienden zouden zijn bewaard gebleven en, volgens het schrijven van den heer Woordhouder, voor den gevel van een voornaam hotel in 't Voorhout, tot in het jaar

1792 gestaan hebben; vervolgens op de hofstad Rodenrijs overgebragt en aldaar tot in 1830 tot cieraad dier plaats gediend. Deze standbeelden, 't een de Voorzigtigheid en 't andere de Regtvaardigheid, niet de Standvastigheid of de Sterkte, voorstellende, droegen in een uitgehouwen zwart vierkant op het voetstuk in wit geschilderde letteren, de volgende dichtregelen:

De Voorzigtigheid, met een gebroken spiegel in de hand spreekt:

Men zegt den val van Barnevelt
Was in mijn spiegelbreuk voorspelt.
Toen cierde ik 't hooge capiteel
Der woning van dit staetsjuweel,
Nu prijk ik op den eigen gront,
Waar hij weleer zijn lusthof vondt.

De Regtvaardigheid spreekt:

Eerst praelde ik voor het groots gebou
Van Barneveldt, wiens burger-trou
Gehuwt bleef aen stantvastigheit
Schoon hij ter strafplaets wiert geleit;
Thans cier ik, tot 's mans eerbewijs
Zijn zomer-lusthof Rodenrijs."

Op een punt is het verhaal van prof. Kesteloot niet helemaal juist. Het pand, dat Johan van Oldenbarnevelt in 1615 aan het Voorhout liet bouwen, is na zijn terechtstelling niet afgebroken, maar bestaat, zij het in verminkte vorm, nog steeds [73]) en dient thans tot huisvesting van een gedeelte van het Departement van Financiën. De beelden waren opgesteld in speciaal daartoe bestemde nissen boven in de gevel en komen al voor op afbeeldingen van het huis van 1622 en 1625, dus kort na Van Oldenbarnevelt's dood. Wat het lot van de beelden geweest is na afbraak van het huis Rodenrijs is onbekend.

Wat prof. Kesteloot verder, in piëteitvolle herdenking, over de laatste jaren van het huis Rodenrijs verteld, laat ik hier ten slotte in extenso volgen.

„In 1803 bewoonde ik Rotterdam, en met toevoeging van een voornaam Schiedamsch makelaar, den heer Bolès, werd ik uitgenoodigd door den W.Ed. Heer Jan Nolet Sr. de heerlijkheid Rodenrijs aan te koopen van den W.Ed. Heer Bicker Caarten, alsdan bezitter van dien eigendom, en welke een kooper zocht. Het jaar te voren was ik met de jongste dochter desgemelden Heeren Nolet, van Schiedam, in het huwelijk getreden. Het gebeurde, dat de gezegde makelaar den heer B.Caarten had verlaten zonder den koop te kunnen sluiten; dan ik begaf mij hierop tot mijn geëerden schoonvader en verkreeg nog een laatste woord of bod, waarvoor ik, in zijn naam, de heerlijkheid finaal aankocht.

„Ruimschoots hebben de stamhouders der talrijke familie J. Nolet Sr. en zijne brave echtgenoote, mevr. J. van der Burg, de genoegens van dit schoone buitengoed op prijs gesteld, tot zij, beide reeds over den tachtigjarigen ouderdom gevorderd, alsmede om andere redenen mij bekend, dan van weinig belang voor den lezer, dit hun zomerverblijf in 1830 ter verkooping hebben aangeslagen en kort daarop dit eigendom hebben zien overgaan in handen der heeren Metzelaar en Comp. van Delfshaven, die hetzelve tot slooping bestemd hebbende, het schoone, confortable en met zoo vele geschiedkundige herinneringen verrijkte Rodenrijs hebben doen afbreken, de bouwstoffen er van publiek verkocht en den grond tot akker gemaakt: derwijze dat de wandelaar aldra met moeite de juiste plaats zal kunnen kennen, waar Oldenbarnevelts heerlijkheid en lusthof gelegen was.

„De groote koepel, welke zich aan de Schievaart en bij den ingang van het landgoed verhief, is thans geplaatst in de Scheveningsche duinen nabij het paviljoen van Hare Majesteit de Koningin. Het statig ijzeren hek, waarin op de bovenlijst in vergulde letteren de naam van Rodenrijs prijkt, bevindt zich te Scheveningen, bij het ingaan langs den grooten weg uit den Haag komende, het tiende of twaalfde huis in de straat aan de linker hand.

„Wat nu de overblijfsels of gedenkteekenen uit de familie Van Hogendorp, op Rodenrijs verbleven hebbende, betreft, ten dien aanzien kan ik verzekeren, dat er eene zijkamer, naast de groote of middenzaal zich bevond, waarin een uit-

stekend schoon behangsel ieders bewondering gaande maakte. Het was op witte zijden moiré geborduurd en verbeeldde verscheidene paradijsvogelen, met de borduurnaald als met het vurigst penceel, door eene Dame van Hogendorp, allerwaarschijnlijkst door de moeder van Gijsbert Karel, bewerkt.

„Omtrent het midden van het buitengoed was er een oord, dat wij het eilandje noemden, en 't welk inderdaad door eene waterleiding, onder schaduw van steeds groenende boomen, was afgescheiden. In het midden van dit eilandje, eenigszins als een bergje aangelegd, verhief zich eene zedige grafstede, waarop men las:

Hier rust, tot veler armen rouw,
Het harte van eene eedle vrouw,
Door wie de nood zich zag beveiligd.
O Rodenrijs, uw dierbre grond,
Waar Barneveld zijn Eden vond,
Is aan de deugd en roem geheiligd.

G. Feije, van Haarlem.

„Veel is er nog, dat in mijn hoog geklommen ouderdom, mij van tijd tot tijd Rodenrijs voor den geest brengt, waar ik de schoonste jaren mijns middenleeftijds heb doorgebragt. Nooit had ik kunnen veronderstellen, dat een zoo luisterrijk landgoed, tot den grond zoude gesloopt worden. Het berigt van die vernietiging viel mij zwaar op het hart, maar wij leefden dan in 1830; ik bewoonde de stad Gent en alle gemeenschap was voor mij met de provincie Zuid-Holland afgesneden. Vraagt men: Zoudet gij in staat geweest zijn de verkooping van dien dierbaren eigendom te beletten en dus de slooping tegen te gaan? Neen, maar ik zoude het mij ten hoogen genoegen, ten pligte gerekend hebben, de waardige overblijfselen, de handvesten, de standbeelden, de zeer oude marmeren vasen en niet minder oude beschilderde glazen, de plaatsteekeningen enz. in verzekerde bewaring te brengen; vervolgens die getracht hebben te vereenigen in eene of andere der geschiedenis gewijde verzameling, opdat alzoo het geheugen „aan deugd en roem geheiligd" bij den dankbaren nazaat mogt voortleven."

Wat ten slotte de koepel betreft, deze moet stellig de z.g. koepel van Faassen de Heer geweest zijn, die tot het einde van de vorige eeuw ongeveer op de plaats van het tegenwoordige Seinpost, dicht bij het Koninklijke Paviljoen heeft gestaan. Ds Faassen de Heer, die van 1798 tot 1835 als predikant te Scheveningen heeft gestaan, heeft volgens de overlevering de koepel gekocht op een buitenplaats bij Overschie en zou haar in de Franse tijd hebben gebruikt om de terugkeer van zijn smokkelschepen te bespieden; behalve predikant was hij n.l. ook reder en groot smokkelaar. Het wil me echter voorkomen, dat het verhaal, wat de koepel betreft, opgesierd is: de heer Nolet zal deze stellig niet verkocht hebben, zolang hij Rodenrijs als zomerverblijf bewoonde; ze zal, tegelijk met de verdere inventaris, in 1830 door de heren Metzelaar en Co. verkocht zijn.

NOTEN

1) Een fragment van Stampioens's kaart is bij het artikel van dr Kersbergen gereproduceerd. Rodenrijs komt ook voor op de oudere kaart van Floris Balthasarsz. van ca. 1610.
2) Oude naam voor Overschie.
3) V. d. Bergh, Oorkondenboek I, No. 133.
4) V. d. Bergh, Oorkondenboek I, No. 147
5) V. d. Bergh, Oorkondenboek II, No. 135.
6) V. d. Bergh, Oorkondenboek II, No. 150.
7) Bijdragen en Mededelingen, deel 22, blz. 182.
8) V. d. Bergh, Oorkondenboek II, No. 422.
9) V. d. Bergh, Oorkondenboek I, No. 140.
10) Bijdragen en Mededelingen H. G., deel 22, blz. 183.
11) Als boven, blz. 183, noot 1. Vgl. ook het kaartje (plaat II) bij S. Muller Hzn., Over de oudste geschiedenis van Schieland, in: Verhandelingen der Kon. Akademie van Wetenschappen (afd. Letterkunde), Nieuwe reeks, deel XIV, No. 3.
12) Blz. 185.
13) Afschrift in: Leenboec Jans van Zwieten van de leengoeden van der hofstat Hodenpil (copie van 1523) in het Huisarchief Van Slingelandt, No. 76, in het Archief van de Hoge Raad van Adel, fol. I.
14) Prothocol van Overschie, 1691–1712, fol. 53 vo.
15) D.w.z. de landscheiding tussen Delfland en Schieland. Berkel was in 1290 van Schieland naar Delfland overgebracht krachtens handvest van Floris V (vgl. mr dr Th. F. J. A. Dolk, Geschiedenis van het Hoogheemraadschap Delfland, blz. 8 vlg.). De kade, die Berkel scheidde van de polder Schieveen (later Schieveensekade genoemd), vormde sedertdien de land-

scheiding tussen de beide Hoogheemraadschappen; maar niet voor lange tijd: omstreeks het jaar 1400 is Schieveen bij Delfland ingelijfd (vgl. Dolk, blz. 32 en 457).

16) Vgl. dr H. Obreen, Bijdrage tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland. In: Maandblad van het Genealogisch Heraldisch Genootschap De Nederlandsche Leeuw, Jaargang XLIV (1926), kolom 235 vlg.

17) Gepubliceerd in: Rotterdamsche Historiebladen I, 1 blz., 29 vlg.

18) Het woord pais of paes is ontleend aan Joh. 14 : 27: „Pacem meam do vobis." De priester bediende zich voor de vredeskus van een bordje, het „paesbert", dat hij aan het altaar kuste en daarna aan een koorknaap gaf, om het de aanwezige priesters en aanzienlijke parochianen te laten kussen. Het kwam destijds meermalen voor, dat de edelen het onderling oneens waren over de bij het offeren en de paes in acht te nemen rangorde.

19) Afschrift in een katern, dat zich bevindt onder de papieren van Johan van Oldenbarnevelt in het Algemeen Rijksarchief. Holland 2636 a II.

20) De heer van Oosterhout was een zoon van de bekende Willem van Duvenvoorde, alias Snickerieme, bastaardszoon van Philips van Duvenvoorde, die door zijn grote bekwaamheden onder de graven van het Henegouwse huis tot hoge waardigheden steeg en die een stiefbroeder was van Jan van Duvenvoorde, die zich Van Polanen noemde.

21) Als sub 19.

22) Als sub 19.

23) In: Leenboec Jans van Zwieten van den leengoeden van der hofstat Hodenpil. Huisarchief Van Slingelandt, No. 76, fol. XXIII vo, in het Archief van de Hoge Raad van Adel.

24) Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam IV, No. 861 en Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek IX, kolom 172 en 178. Dirck van Hodenpijl is de eerste heer van de heerlijkheid Hodenpijl, die in de bewaard gebleven leenregisters van Hodenpijl voorkomt; vermoedelijk was hij een zoon van Arend of Arnoud van Hodenpijl, grootvader van Willem van Cralingen, wiens dochter Badeloge gehuwd was met Willem's vader Gillis.

25) In 1473 kwam de heerlijkheid Hodenpijl door koop in het bezit van de familie van Swieten, die haar in 1520 verkocht aan Willem van Alkemade. In 1557 werd ze verkocht aan Arent Cornelisz. Via diens dochter, Jkvr Maria van der Mijle, vererfde ze in 1577 op de familie Van Loo (1577–1682).

26) Leenregister van Hodenpijl in het Rijksarchief te Middelburg, fol. 26. Floris van Cralingen was ca. 1420 geboren als zoon van Gillis van Cralingen en een dochter van Dirk van Swieten; hij noemde zich heer van Rodenrijs en is ca. 1470 overleden. Vgl. J. Craandijk, Iets over het geslacht Van Cralingen. In: Rotterd. Jaarboekje, 1890, blz. 95 vlg. Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek IX, kolom 171.

27) Archief Leenkamer van Holland (Algemeen Rijksarchief), Lk. 105, fol. XXII vo. en XXIII.

28) Archief Leenhof van Holland, inv. no. A 2*a*, Register van Sententiën 1524–1574, fol. LXXXII vo.–LXXXIII vo.

29) Archief Leenkamer 106, fol. XVI–XVI vo.

Voor deze en de volgende bijzonderheden uit de leenregisters van Brede-

rode en de 16de eeuwse belastingkohieren ben ik grote dank verschuldigd aan mr B. van 't Hoff, rijksarchivaris te 's Gravenhage, die op mijn verzoek door een zijner ambtenaren, drs J. Fox, een zeer grondig onderzoek ter plaatse heeft laten instellen, terwijl mijn erkentelijkheid ook uitgaat naar de heer J. P. de Man, kolonel der art. b.d. te 's Gravenhage, die zo vriendelijk was daarbij zijn medewerking te verlenen.

30) Archief Leenkamer van Holland. 106, fol. XXV–XXVI.

31) Vgl. hierover: J. Renaud, Honderd jaar uit de kronieken van de Binckhorst. In: Die Haghe, Jaarboek, 1935.

32) Archief Leenkamer van Holland 106, fol. XXXII vo.–XXXIII.

33) Archief Leenkamer van Holland 106, fol. XXXV vo.–XXXVI.

34) Archief Leenkamer van Holland 106, fol. LXIII vo.–LXIV vo.

35) Archief Leenkamer van Holland 106, fol. LXX vo.–LXXVIII.

36) Vgl. J. Smit, Den Haag in den geuzentijd, blz. 102 en Rekeningen van de Rekenkamer (Algemeen Rijksarchief) Nos. 4856–4860–4861, resp. fol. XXXIX vlg., IV vo. en II.

37) Archief van de Staten van Holland vóór 1572. Inv. Nos. 345, 748, 1074 en 1398.

38) Smit, Den Haag in den geuzentijd, blz. 33.

39) Leenkamer van Holland 107 2de gedeelte fol. X vo.

40) Mej. dra. E. H. Korvezee, Lijsten van de leden van en van de hooge ambtenaren bij het Hof. In: De Blécourt-Meijers, Memorialen van het Hof van Holland, Zeeland en West Friesland, van den secretaris Jan Rosa. Haarlem, 1929, blz. LVI en LXIV. Weeskamerarchief van 's Gravenhage, inv. No.124, fol. 289–295 en 308; No.126, fol. 95–97, 226–228 vo.; No. 323. Algemeen Rijksarchief, archief van de Rekenkamer ter Auditie, No. 4547.

41) Vgl. Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek II, kolom 405.

42) Ten Raa en De Bas, Het Staatsche leger 1568–1795 II, III en IV. P. C. Bloys van Treslong Prins, Genealogische en Heraldische merkwaardigheden in de kerken van Gelderland, in: Wapenheraut, 22ste Jrg., blz. 447.

43) Prothocol van Overschie No. 1 (1612–1628) fol. 68.

44) Vgl. W. de Haas, Het geslacht Pieck. In: Heraldieke Bibliotheek, Nieuwe reeks, deel IV (1882) blz. 156. Hierin wordt Barbara een dochter van Johan van Dorp genoemd, doch dit wordt recht gezet in de Ned. Leeuw, 42ste Jrg. (1924), kolom 17–18 en 51ste Jrg. (1933), kolom 91–92.

45) Vgl. W. de Haas, als boven, blz. 157. Haar belening met Rodenrijs vond op 22 April 1671 plaats.

46) Archief van de Rekenkamer ter Auditie en opvolgende colleges, No. 15, fol. 119 vo.

47) De Nederl. Leeuw, 23ste Jrg. (1905), kolom 314 en 42ste Jrg. (1924) kolom 17–18. Ten Raa en De Bas, Het Staatsche leger 1568–1795, III blz. 250, IV blz. 230, V blz. 467 en 522.

48) In: Rotterdamsche Historiebladen II A. blz. 549 vlg. en Rotterd. Jaarboekje 1890, blz. 71 vlg.

49) Nederl. Leeuw, Jrg. LXI (1943) kolom 17 vlg.

50) Vgl. ook Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek IX kolom 167 en 168.

51) Het origineel in de meergenoemde papieren, afkomstig uit de nalatenschap van Johan van Oldenbarnevelt op het Algemeen Rijksarchief.

52) Het afschrift van de koopakte is gedateerd 6 Februari 1514. Dit zal een verschrijving zijn: de rente van 10 schellingen, die er bij akte van 25 April 1514 op gevestigd was (het origineel is bewaard gebleven) wordt in de koopakte genoemd.

53) Mr J. Belonje, Van Cralingen. In: De Nederl. Leeuw, Jrg. LXI (1943), kol. 20.

54) Afschrift in het meergenoemde katern, dat zich bevindt onder de papieren van Johan van Oldenbarnevelt.

55) Vgl. over de afstamming van Maria van Utrecht: J. P. de Man, Maria van Utrecht en hare familie. In: De Nederl. Leeuw Jrg. XLIII (1916), kol. 111.

56) Algemeen Rijksarchief, Archief Holland No. 2636 B.

57) Archief van de polder Schieveen, inv. No. 70.

58) Archief Hoogheemraadschap Schieland L No. 86

59) Prothocol van notaris J. van Lodenstein d.d. 1 Mei 1655.

60) Prothocol van notaris J. Delphius d.d. 29 Sept. 1558, inv. 395, No. 235.

61) Prothocol van notaris J. van Lodenstein d.d. 29 Nov. 1658.

62) Archief Hoogheemraadschap Schieland L No. 86.

63) Archief Hoogheemraadschap Delfland No. 4102 en archief Schieveen No. 70.

64) Attestatie d.d. 1 April 1658, afgelegd voor notaris Thomas van Swieten te 's Gravenhage.

65) Bronnen voor de geschiedenis van Rotterdam II blz. 113.

66) Prothocol van notaris Z. van der Brugge, inv. 815 No. 180.

67) Prothocol van Overschie, fol. 89 vo.

68) In het rechterlijk archief van Overschie: Conditien en Voorwaerden 1655–1678.

69) Vgl. W. J. J. C. Bijleveld, Het nageslacht van Johan van Oldenbarnevelt In: De Nederl. Leeuw, Jrg. LIV (1936) kol. 296 vlg.

70) Prothocol van Overschie 1800–1806, fol. 14 vo.

71) Vgl. Mej. L. J. Ruys, De geschiedenis van de polder Schieveen, blz. 21.

72) Drenthina, album van proza en poezy uit de Noord- en Zuid-Nederlandsche Letterkunde, deel II (1852).

73) Vgl. Dr W. Moll, De Haagsche monumenten van geschiedenis en kunst, beschouwd in hun historisch verband. In: Jaarboek Die Haghe, 1925/27, blz. 70.

BIJLAGE A

AFSTAMMELINGEN VAN DIRK VAN HODENPIJL

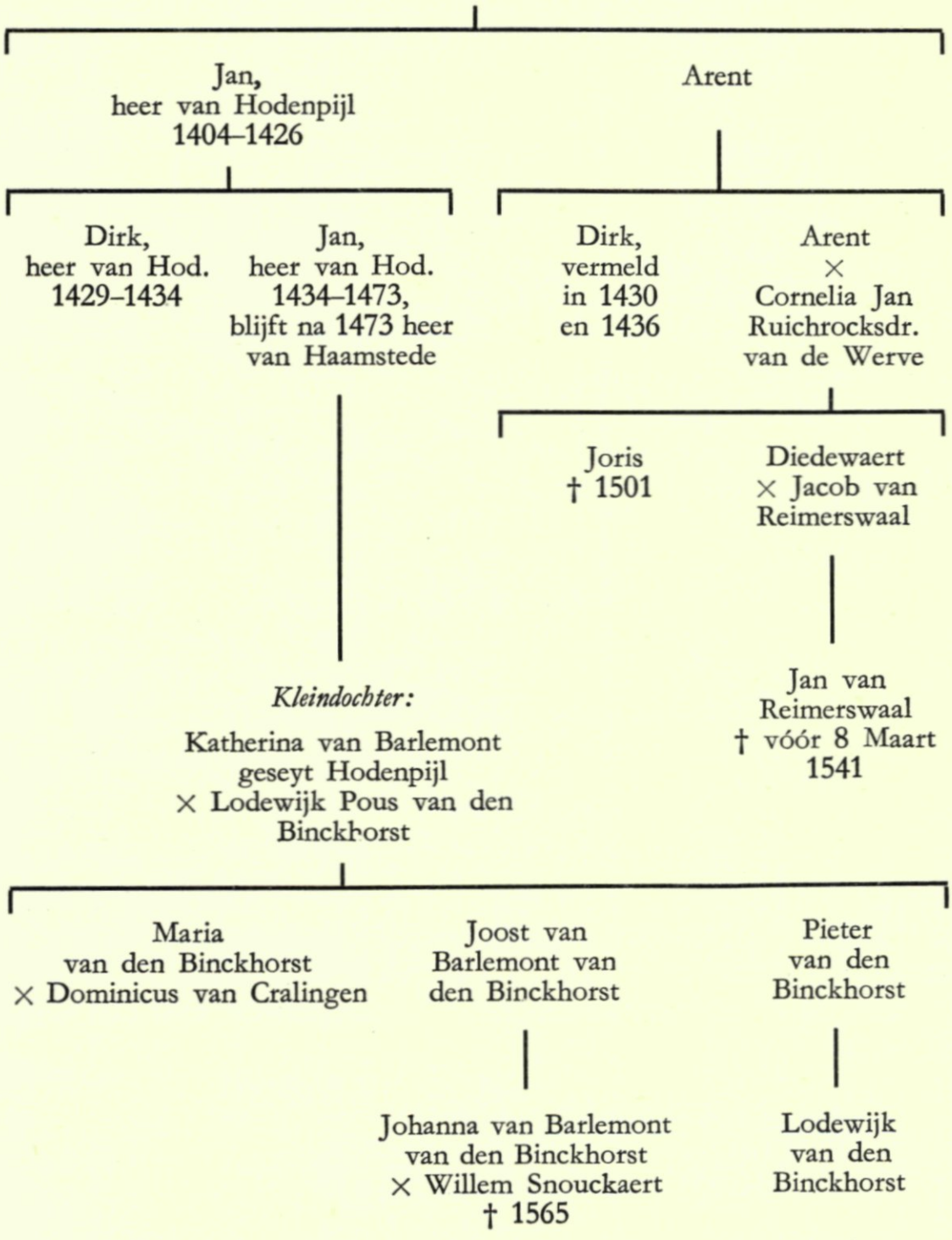

BIJLAGE B

EIGENAARS VAN HET ANDERE RODENRIJS

Heer Dirk van Hodenpijl, ridder (ca. 1350).

Dirk van Hodenpijl Aerntsz., kleinzoon van de voorgaande, 1436.

Arent van Hodenpijl + Cornelia Jan Ruichrock's dr van de Werve.

Joris van Hodenpijl, overleden in 1501.

Jan van Reimerswaal, zoon van Jacob en Jkvr Diedewaart van Hodenpijl, overleden vóór 8 Maart 1541.

Gheryt van Spaernwoude, 1541.

Jkvr Catharina van Hodenpijl, weduwe van Lodewijk Pous van den Binckhorst, 1544.

Jkvr Marie van den Binckhorst, echtgenote van Dominicus van Cralingen, dochter van Catharina, 1549.

Jhr Joost van Barlemont geseijt Binckhorst, heer van den Binckhorst, na overlijden van Jkvr Catharina van Barlemont geseijt Hodenpijl, zijn moeder.

Johanna van Barlemont geseijt Binckhorst, dochter van Joost, echtgenote van Willem Snouckaert, 1551.

Lodewijk van den Binckhorst Pietersz., na opdracht van zijn tante, Jkvr Marie van den Binckhorst, echtgenote van Dominicus van Cralingen, 1560.

Willem Snouckaert van Schouwenberch, ridder, krachtens testament van zijn echtgenote, Jkvr Johanna van den Binckhorst en van Hodenpijl, 1563. Willem Snouckaert overleed op 20 Mei 1565. Hierbij een aantekening: „De procureur-general iste jegenwoordige besitter." Deze procureur-generaal was Cornelis van der Wolff, overleden in 1574.

Elisabeth van der Wolff Cornelisdr., gehuwd met Jhr Willem van Dorp.

Jhr Pieter van Dorp, gehuwd met Cornelia Bacx.

Jhr Johan van Dorp (?)

Barbara van Dorp Pietersdr., gehuwd met Jhr Gijsbert Pieck van Tienhoven.

Johanna Elisabeth Pieck van Tienhoven, gehuwd met Otto Walraven van Quadt van Lantscroon.

Anna Elisabeth Cornelia Quadt van Lantscroon, gehuwd met Johan Willem, vrijheer Quadt van Wikraet.
Frank Maertense van de Hoogh (door koop) 1710.

BIJLAGE C

EIGENAARS VAN DE HOFSTAD RODENRIJS, VOORZOVER BEKEND

Daniel van Rodenrise (omstreeks 1350).

Kerstyn van Zuydwijk, vrouwe van Rodenrijs, zijn dochter, gehuwd met Willem van Cralingen.

Daniel van Cralingen, hun zoon (1384).

Floris van Cralingen (1466), zoon van Gillis van Cralingen, oudere broeder van Daniel.

Jan van Cralingen, eind 15de eeuw, zoon of kleinzoon van Daniel voornoemd.

Daniel van Cralingen (tot 1514), zoon van Jan.

Mr Jan Jacobsz. van Utrecht (1514–1554).

Mr Jacob Jansz. van Utrecht, zoon van de voorgaande.

Jan Roo van Utrecht, broeder van de voorgaande.

Reynier van Oldenbarnevelt (overl. 1623), zoon van Johan van Oldenbarnevelt en Maria van Utrecht, nicht van Jan Roo, 1592.

Jacoba Françoise van Oldenbarnevelt, dochter van de voorgaande, gehuwd met Jhr Adriaen van Naeltwijck (hun kinderen: Johan, Reinier, Anna Maria, Adriana Catharina).

Jhr Adriaen van Naeltwijck (1660), zoon van Jhr Reynier van Naeltwijck, kleinzoon van Jhr Adriaen van Naeltwijck.

Pieter van Lodenstein (1666).

Johan van den Heuvel (1679).

Maria van der Laanen (1704), weduwe van de voorgaande.

Vincent Paets (1722), neef van de voorgaande.

Hugo du Bois (1727).

Mr Abraham Adriaan du Bois (1741), zoon van de voorgaande.

Mr Willem van Hogendorp (1775), schoonzoon van de vorige.

Frederik Pieter Bicker Caarten (1800).

Jan Nolet Sr. (1803–1830).